

Iina Suutari

”SE ON MUKAVAA, KUN ON HYVÄ KIRJA”
Vertailututkimus kuudesluokkalaisten ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumuksista ja lukusisällöistä

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Iina Suutari: Peruskoululaisten lukutottumuksia ja mieluisia lukusisältöjä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella ja vertailla alakoulun loppuvaiheessa ja yläkoulun loppuvaiheessa olevien nuorten lukutottumuksia sekä lukusisältöjä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat äänikirjat ja niiden suosio vastaajien keskuudessa. Tutkimus on vertaileva tutkimus ja se on toteutettu sähköisenä kyselytutkimuksena kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille pirkanmaalaisille nuorille. Materiaali sisältää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista materiaalia. Kyselytutkimuksista saaduista vastauksista on tehty pylväs- ja ympyräkuvioita havainnollistamaan vastauksia ja erityisesti helpottamaan ikäluokkien välistä vertailua. Tutkimuksessa on kyse itseraportoinnista eli vastauksista voimme ainoastaan päätellä, mitä kuudes- ja yhdeksäsluokkaiset itse raportoivat lukevansa. Tavoitteena oli ymmärtää, miten alakoulun ja yläkoulun loppuvaiheessa olevat nuoret mieluiten kirjallisuutta kuluttavat ja kuinka paljon, sekä millaista kirjallisuutta nämä ikäryhmät mieluiten kuluttavat. Lopussa olen lisäksi avannut hieman yleisimpiä perusteluita lukemiselle tai lukemattomuudelle. Tämän tutkielman otsikko on suora lainaus erään kuudesluokkalaisen vastaajani vastauksesta, ja se kuvastaa mielestäni hyvin sitä, miten suuri tekijä mieluisuus lukemiseen on omaehtoisen lukemisen syntymisessä.

Tämän tutkimuksen pohjana on käytetty laajasti kirjallisuutta aiheeseen liittyen. Teoriaosuudessa on käytetty muun muassa vuoden 2016 PIRLS kansainvälistä lukutaitotutkimusta sekä Tilastokeskuksen lukututkimusta vuodelta 2017. Näiden lisäksi äänikirjaa on käsitelty omassa kappaleessaan käyttäen pohjana Kira Anderssonin tutkimusta äänikirjasta mediatuotteena sekä pohjaamalla Suomen kustannusyhdistyksen vuonna 2019 julkaisemiin tilastoihin äänikirjojen suosion noususta. Näiden lisäksi teoriaosuudessa on pohjattu Herkmanin ja Vainikan kirjaan lukemisesta sosiaalisen median aikakaudella, Hiidenmaan artikkeliin yhä moniulotteisemmasta lukutaidosta, Clarkin ja Hawkinsin teokseen vanhempien vaikutuksesta nuorten lukemiseen sekä opetussuunnitelmaan vuodelta 2014.

Tämän tutkimuksen vastaukset olivat hyvin linjassa Tilastokeskuksen 2017 teettämän lukukyselyn kanssa. Tilastokeskuksen (2017) mukaan 10–14-vuotiaat nuoret ovat kaikista aktiivisimpia lukijoita, kun taas 14–16-vuotiaiden jälkeen lukemisen määrä vähenee merkittävästi. Tämän tutkimuksen mukaan puolestaan 15–16-vuotiaista yhdeksäsluokkalaisista jopa 46 % ilmoitti, ettei lue painettuja kirjoja eikä kuuntele äänikirjoja. 12-vuotiaista kuudesluokkalaisista vastaava luku puolestaan oli vain 24 %. Vastauksista on myös nähtävissä, että kuudesluokkalaisissa niin kutsuttuja ”himolukijoita” tai äänikirjojen ”himokuuntelijoita” on jopa noin 10–15 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisissa himolukijoita ja -kuuntelijoita on enää vain pari prosenttia. Tutkimuksen mukaan painettuja kirjoja kuunnellaan edelleen huomattavasti enemmän kuin äänikirjoja. Kyselyn mukaan moni suhtautuu kuitenkin hyvin positiivisesti äänikirjoihin. Tässä yhteydessä täytynee mainita, että äänikirjasovellukset ovat aina maksullisia, kun taas painettuja kirjoja saa kirjastosta ilmaiseksi. Myös tämä tekijä saattaa osaltaan selittää tuloksia. Kaiken kaikkiaan kuudesluokkaiset ovat aktiivisempia kirjallisuuden kuluttajia kuin yhdeksäsluokkaiset. Tämä pätee sekä painettujen kirjojen että äänikirjojen kohdalla. Lisäksi mielekkyydessä on nähtävissä merkittävää eroa; kuudesluokkalaisista jopa neljäsosa ilmoittaa pitävänsä kirjallisuuden kuluttamisesta, kun taas yhdeksäsluokkalaisista luku on vain 17 %.

Lukusisältöjä kartoittaessa saatoimme huomata, että yhdeksäsluokkaiset lukevat jo huomattavasti enemmän aikuisten kirjallisuutta kuin kuudesluokkaiset, mikä on tietysti odotettu tulos. Kyselyn vastausten mukaan sekä kuudes- että yhdeksäsluokkaiset lukevat nuorten kirjallisuutta, fantasiaa sekä aikuisten kirjallisuutta. Kuudesluokkaiset lukevat lisäksi vielä paljon sarjakuvia, kun taas yhdeksäsluokkalaisista yksikään ei vastannut lukevansa sarjakuvia. Yhdeksäsluokkalaisilla puolestaan elämäkerrat nousivat yhdeksi isoksi genreksi. Mielekkyyden puolesta genret olivat samat, vaikkakin joidenkin genrejen sisällä oli variaatiota. Kaiken kaikkiaan jännityskirjat, fantasiakirjat sekä tietokirjat olivat mielekkyyden kannalta kaikista suosituimpia sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisilla.

Avainsanat: Lukeminen, lukutottumukset, äänikirjat, painetut kirjat, lukumotivaatio, lukusisällöt

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Lukutaito ja lukuharrastus	2
2.1 Moninaistunut lukutaidon käsite	2
2.2 Lukeminen opetussuunnitelmassa	4
2.3 Suomalaisten lukutaito	6
2.4 Suomalaiset lukuharrastajina ja lukemisen erilaisia harrastuneisuusryhmiä	7
3. Äänikirjojen kuunteleminen harrastuksena	10
3.1 Äänikirjan käsite	10
3.2 Äänikirjojen lisääntynyt suosio	11
3.3 Äänikirjojen hyvät puolet	12
4. Lukuharrastuksen synty ja lukemismotivaatio	14
4.1 Miten lukuharrastus syntyy ja säilyy?	14
4.2 Sisäinen ja ulkoinen lukemismotivaatio	14
4.3 Lukemismotivaatioon vaikuttavia tekijöitä	15
4.4 Kodin vaikutus ja osallisuus lukuharrastukseen	16
5. Tutkimuksen toteutus	19
5.1 Tutkimuskysymykset	19
5.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusjoukko	21
5.3 Aineiston analyysimenetelmät	22
6. Tutkimustulokset	23
6.1 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumukset	23
6.1.1 kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset painettujen kirjojen lukijoina	23
6.1.2 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset äänikirjojen kuuntelijoina	27
6.1.3 Lukemisen mielekkyys ja tärkeys kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten mielestä	30
6.2 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten mieluisia lukusisältöjä	32
6.2.1 Mitä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset lukevat?	32
6.2.2 Syitä lukemiselle tai lukemattomuudelle	37
6.3 Tulosten yhteenveto	41
6.4 Johtopäätöksiä ja pohdintaa	43
6.5 Tulosten luotettavuus	47

Lähteet

Liitteet

1 JOHDANTO

Suomalaisnuorten lukeminen on vähentynyt 2000-luvulla, mikä näkyy heikentyneenä lukutaitona. Internetin aikakaudella lukemisen käsite on myös huomattavasti laajentunut ja Internet on tuonut uusia tapoja kirjallisuuden kuluttamiseen kuten esimerkiksi lukuisat puhelimiin ladattavat äänikirjasovellukset, jotka laskevat kynnystä kirjallisuuden kuluttamiseen. Lukutaito nähdään välttämättömänä taitona ja kansalaisen perustaitona, joka on avain kaikenlaisen tiedon löytämiseen ja oppimiseen. Lukutaito ei ole tärkeää vain äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen kannalta vaan sitä tarvitaan laajasti kaikissa kouluaineissa. Tulevana äidinkielenopettajana koen hyödylliseksi tietää, millaista lukusisältöä nuoret mieluiten lukevat, jotta voin edesauttaa lukukipinän syyttymistä työssäni. Mielestäni esimerkiksi nuorten keskuudessa suosittujen kirjojen vinkkaaminen äidinkielen tunneilla on tärkeää, sillä aikuisilla on pitkälti vastuu sopivan ja innostavan lukuaineen löytämisestä.

Halusin ottaa äänikirjat yhdeksi isommaksi kokonaisuudeksi tutkimuksessani niiden viime aikoina lisääntyneen suosion takia. Lisäksi olen itsekin suuri äänikirjojen kuluttaja ja pidän niitä erittäin helpoilla ja matalan kynnyksen tapana kuluttaa kirjallisuutta. Tutkimusten mukaan on erityisen tärkeää kannustaa nuoria vapaa-ajalla tehtävään huvikseen tapahtuvaan lukemiseen, sillä se on kaikkein tehokkain keino parantaa lukutaitoa. Harrastuneisuuteen vaaditaan kuitenkin aina sisäinen motivaatio. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa alakoulun loppuvaiheessa olevien ja yläkoulun loppuvaiheessa olevien nuorten lukutottumuksia ja mieluisia lukusisältöjä. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on *Kuinka paljon kuudesluokkalaiset ilmoittavat lukevansa painettuja kirjoja ja kuuntelevansa äänikirjoja verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?* Toinen tutkimuskysymykseni on *Kuinka mielekkäänä ja tärkeänä kuudesluokkalaiset pitävät kirjallisuuden kuluttamista verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?* Kolmantena tutkimuskysymyksenä on *Millaista sisältöä kuudesluokkalaiset ilmoittamansa perusteella mielellään lukevat/kuuntelevat verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?*

Valitsin vertailtaviksi ikäryhmiksi kuudesluokkalaiset ja yhdeksäsluokkalaiset, sillä haluan selvittää, miten lukutottumukset, mieluisat lukusisällöt ja äänikirjojen kuuntelutottumukset kehittyvät alakoulun loppupuolelta yläkoulun loppupuolelle mentäessä. Vaikka lukemistottumuksia ja lukutaitoa on tutkittu paljon, niin nuorten mieluisia lukusisältöjä ja äänikirjoja osana lukutottumuksia ei ole tutkittu vielä paljoakaan. Mielestäni nykypäivänä on syytä ottaa lukutottumuksiin mukaan myös äänikirjojen kuuntelu. Äänikirjan kuunteluun käytetyn ajan vertaaminen painetun kirjan lukemiseen käytettyyn aikaan on myös tarkoituksenmukaista, jotta ymmärrämme paremmin, miten nuoret mieluiten kirjallisuutta kuluttavat.

2 LUKUTAITO JA LUKUHARRASTUS

Aktiivinen ja säännöllinen lukeminen on tärkein asia lukutaidon kehittämisessä. Lukutaitoa voi parantaa ainoastaan lukemalla. Tutkimusten mukaan säännöllinen, itsenäinen ja huvia vuoksi tapahtuva lukeminen on kaikkein tehokkain keino lukutaidon parantamiseen. Säännöllisesti ja monipuolisesti lukevien lukutaito on keskimäärin parempi kuin samanikäisten vähemmän ja yksipuolisemmin lukevien. Lukuharrastus vaikuttaa sekä tekniseen lukutaitoon että sanavaraston ja luetun ymmärtämisen kehittymiseen. (Sulkunen & Nissinen, 2014.)

PIRLS 2016 kansainvälisen lukututkimuksen mukaan yhteys huvikseen lukemisen ja lukutaidon pistemäärien välillä oli erittäin merkitsevä; omaksi huvikseen päivittäin lukevat selviytyivät huomattavasti paremmin kuin ne, jotka eivät lukeneet huvikseen. Tutkimuksen mukaan 28 % vastanneista pitää lukemisesta paljon ja harrastaa lukemista, 49 % vastaajista pitää lukemista jonkin verran ja 23 % pitää lukemisesta vain vähän. Tutkimuksen mukaan positiivisesti lukemiseen asennoituminen aiheuttaa niin kutsutun *lukutaitoa tukevan kehän*, mikä tarkoittaa sitä, että positiivisesti lukemiseen suhtautuva lapsi lukee enemmän, mikä vahvistaa tämän lukutaitoa ja hyvä lukutaito taas puolestaan lisää myönteistä asennetta ja positiivisia kokemuksia. (Leino, Nissinen, Puhakka, Rautopuro, PIRLS 2016 s. 26–28.)

Lukutaito ei kuitenkaan ole kovin yksiselitteinen ilmiö, minkä takia avaamme lukutaidon käsitettä ja erilaisia alalajeja siihen liittyen seuraavassa kappaleessa (luku 2.1). Sen lisäksi tässä kappaleessa avataan sitä, miten lukeminen nähdään opetussuunnitelman perusteissa (luku 2.2) ja käydään läpi suomalaisten lukutaitoa (luku 2.3) sekä erilaisia lukijatyyppejä (luku 2.4).

2.1 Moninaistunut lukutaidon käsite

Lukeminen on 2000-luvulla moninaistunut ja saanut sähköisissä ympäristöissä kokonaan uusia muotoja. Arjessa luetaan yhä enemmän ja yhä moninaisempia tekstejä eikä lukemista voi enää pitää vain arvotekstien kuten klassikkokirjojen ja päivälehtien lukemisena. Mediaympäristö kannustaa myös näkemään lukutaidon laajemmin kuin yksilön kognitiivisena taitona; nykyään lukeminen nähdään enemmänkin sosiokulttuurisena, merkityksiä luovana ja kulttuurisena ilmiönä. Tästä näkökulmasta katsottuna *lukutaito* nähdään tilannesidonnaisena toimintana ja taitona toimia erilaisten tekstien

kanssa erilaisissa konteksteissa. Tämän mukaan *lukeminen* ja *kirjoittaminen* ovat tekstitaidon kaksi eri puolta. Yksinkertaisimmillaan lukutaidossa on kyse teknisistä taidoista lukea tekstejä, mutta syvemmälle vietyinä sen voidaan ajatella vaativan analyttisyyttä ja kriittistä ajattelua tekstien päämäärien ymmärtämiseksi. (Herkman & Vainikka, s. 38–40.) Myöskään käsite *lukutaito* ei enää oikein yksinään riitä ja erilaisia tekstitaitoja on pakko eritellä ja puhua esimerkiksi *monilukutaidosta* ja *tekstitaidosta* erikseen. Täytyy aina miettiä, että millä alustalla luettava teksti on, millaisella merkitysjärjestelmällä se ilmaistaan, mihin tarkoitukseen luetaan ja miten lukija käsittelee lukemaansa. Näkökulmien moninaisuus johtaa siihen, että yksikään tieteenala ei voi yksinään selittää lukutaidon kokonaisuutta vaan yhä enemmän tarvitaan eri alojen välistä yhteistyötä. (Hiidenmaa, 2018.)

Nykyään kuulee käytettävän lukutaidon sijasta käsitettä *monilukutaito*. Sillä tarkoitetaan opetussuunnitelman perusteiden 2014 mukaan seuraavaa:

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään. Monilukutaito perustuu laaja-alaiseen käsitykseen teksteistä. Teksteillä tarkoitetaan tässä sanallisten, kuvallisten, auditivisten, numeeristen ja kinesteettisten symbolijärjestelmien sekä näiden yhdistelmien avulla ilmaistua tietoa. Tekstejä voidaan tulkita ja tuottaa esimerkiksi kirjoitetussa, puhutussa, painetussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. (Opetussuunnitelman perusteet, 2014.)

Monilukutaito tarkoittaa siis paljon enemmän kuin vain teknistä lukutaitoa tai luetun ymmärtämistä. Sen avulla oppilas oppii tulkitsemaan maailmaa ympärillään. Se tarkoittaa taitoa yhdistää, muokata, tuottaa, hankkia, esittää ja arvioida tietoa sen erilaisissa muodoissa, erilaisissa tilanteissa ja erilaisten välineiden avulla. Monilukutaito opettaa myös kriittistä lukutaitoa erilaisia lähteitä kohtaan sekä oppimisen taitoja. Monilukutaito on siis tavallaan yläkäsite kaikille näille erilaisille lukutaidon osa-alueille. Lukutaitoa ei myöskään ole mahdollista miettiä enää nykyään irrallaan sosiaalisista ja teknologisista tekijöistä ja on todettava, että kirjoituksen vuosisatoja kestänyt hallitseva asema on väistynyt ja kuvasta on sen sijaan tullut hallitseva. Opetussuunnitelman mukaan media ja teknologia on olennainen osa monilukutaidon opetusta ja oppilaiden tulee voida harjoittaa taitojaan sekä perinteisesti että teknologiaa ja medioita käyttäen. (Kaartinen s. 16–17, 2015.)

Sujuva *tekninen lukutaito* on edellytys sille, että voidaan alkaa kehittämään ymmärtävää, erittelevää, tulkitsevaa ja arvioivaa lukutaitoa. Tämä niin kutsuttu *peruslukutaito* kehittyy vain toistojen ja lukemisen kautta. Tämän jälkeen tulee niin kutsuttu *ymmärtävä lukutaito*, jota harjoitellaan jo samalla, kun harjoitellaan teknistä lukutaitoa. Kun nämä lukutaidon ensimmäisen portaalan vaiheet ovat hallussa voidaan alkaa syventää lukutaitoa eli siirtyä *monilukutaidon* kehittämiseen. Monilukutaidon

sisällä voidaan puolestaan puhua lukutaidoista kuten *toiminnallinen lukutaito*, *kulttuurinen lukutaito*, *digitaalinen lukutaito*, *medialukutaito* ja *visuaalinen lukutaito*. (Grünthal, s. 172–173, 2020.)

Toiminnallisella lukutaidolla tarkoitetaan kykyä valita kuhunkin lukutilanteeseen sopiva ja tarkoituksenmukainen tapa selvittää lukemista vaativista tehtävistä. Esimerkiksi romaanin, bussiaikataulun ja pesukoneen käyttöohjeen lukeminen vaativat erilaista lukutaitoa. Toiminnallisen lukutaidon kehittyminen vaatii monipuolisten tekstien lukemista. *Kulttuurisella lukutaidolla* tarkoitetaan lukemista reitittinä tietyn kulttuurin osallisuuteen. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, kun yksilö oppii lukemalla uudesta kulttuurista ja sitä kautta vahvistuu osana tietyn yhteisön jäsenyyttä. Esimerkkinä voidaan käyttää Aleksis Kiven romaania *Seitsemän veljestä*, jonka lukeminen auttaa ymmärtämään suomalaisia ja suomalaisten historiaa. (Grünthal, s. 172, 2020.)

Digitaalisella lukutaidolla tarkoitetaan kaikkien digitaalisten ja multimodaalisten tekstien lukua. Näihin liittyy yleensä linkkejä, äänitiedostoja ja kuvatiedostoja, joita luetaan usein pinnallisesti silmäillen. *Medialukutaito* puolestaan tarkoittaa taitoa ymmärtää ja käyttää mediaa. Medialukutaidon kohteena voi olla sekä digitaalinen media että painetussa muodossa olevat lehdet. Medialukutaitoon liittyy läheisesti käsite *mediakriittisyys*, jolla tarkoitetaan arvioivaa ja kriittistä otetta mediaa lukiessa. Esimerkiksi mainonnan toiminnan ymmärtäminen on iso osa medialukutaitoa aikakaudella, jolloin kaikki olemme jatkuvasti alttiita mainonnalle. Tämän lisäksi *visuaalinen lukutaito* on myös tärkeää nykypäivänä. Tällä tarkoitetaan kysyä ymmärtää ja tulkita sekä liikkuvaa että pysähtynyttä kuvaa sekä erilaisia symboleja ja hymiöitä. Kuvat voivat sekä laajentaa tekstien antamia merkityksiä sekä kyseenalaistaa niitä. (Grünthal, s. 173, 2020.)

2.2 Lukeminen opetussuunnitelmassa

Opetussuunnitelman perusteet on valtakunnallinen määräys, jonka mukaan eri oppiaineiden paikalliset opetussuunnitelmat laaditaan. Tässä kohtaa avaan sitä, miten lukeminen tuodaan esille ja minikäläisiä tavoitteita lukemiseen liittyen on alakoulun loppuvaiheessa ja yläkoulun loppuvaiheessa oleville opetussuunnitelman perusteissa (2014).

Opetussuunnitelmassa oppimäärän suomen kieli ja kirjallisuus erityisen tehtävän määrittellään kaikilla ikäluokilla yhteisesti olevan:

Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän erityisenä tehtävänä on kehittää oppilaiden suomen kielen, monilukusekä vuorovaikutustaitoja ja tutustuttaa kirjallisuuteen ja kulttuuriin. Opetus tukee oppilaiden monilukutaidon,

kielitietoisuuden ja kielellisen identiteetin rakentumista. Opetuksessa ohjataan oppilaita ymmärtämään suomen kielen, kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkitystä ja asemaa monikulttuurisessa ja monikielisessä yhteiskunnassa. Oppilaita ohjataan huomaamaan koulun ulkopuolella opitun kieli-, media- ja kulttuuritiedouden merkitys suomen kielen oppimisen tukena.

Opetuksessa otetaan huomioon suomen ja ruotsin kielten asema kansalliskielinä ja suomen asema enemmistökielenä ja pääasiallisena opetuksen kielenä. Suomen kieli on paitsi opetuksen kohde myös väline muiden oppiaineiden opiskelussa, ja opetuksessa vahvistuvat keskeiset oppimaan oppimisen ja ajattelun taidot. Tehdään yhteistyötä suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän ja muiden äidinkieli ja kirjallisuus -oppimäärien kanssa. (Opetussuunnitelman perusteet, 2014).

Suomen kielen ja kirjallisuuden kohdalla vuosiluokilla 3–6 sanotaan painopisteen olevan lukuharrastuksen sekä monipuolisen lukutaidon vakiinnuttamisessa. Lyhyiden tekstien lukemisesta edetään kokonaisten teosten lukemiseen ja harjaannutaan tarkastelemaan kielen piirteitä ja kirjallisuuden keinoja. Harjoitellaan erilaisten tekstien kuten kaunokirjallisten tekstien ja tietotekstien sujuvaa lukemista sekä opetellaan käyttämään tilanteeseen sopivia tekstinymmärtämisen strategioita ja ajattelutaitoja. Lisäksi luetaan ja kuunnellaan yhdessä ja yksin lapsille ja nuorille suunnattua ulko- ja kotimaista kirjallisuutta ja pohditaan kirjallisuuden herättämiä kysymyksiä. Lisäksi kannustetaan ja opitaan kirjaston aktiivista käyttöä, etsitään kirjastosta itseä kiinnostavaa kirjallisuutta ja siten tuetaan omaehtoisen lukemisen harrastamista. (Opetussuunnitelman perusteet, 2014.)

Suomen kielen ja kirjallisuuden vuosiluokkien 7–9 painopisteen sanotaan puolestaan olevan monipuolistaa oppimaan oppimista ja monilukutaitoa. Kirjallisuudenopetuksessa painotetaan elämyksellistä ja monipuolista lukemista. Isona osana 7–9-luokkalaisilla opetussuunnitelmassa on siis monilukutaito sekä omien oppimisstrategioiden löytyminen. Oppilasta ohjataan aktiivisesti löytämään omalle kiinnostukselle ja lukutaidolle sopivaa luettavaa ja kannustetaan omaehtoiseen lukemiseen. Lisäksi tutustutaan erilaisiin pohtiviin ja kantaa ottaviin teksteihin ja pohditaan tekstien tarkoituksperiä. Lisäksi tutustutaan faktan ja mielipiteen erottamiseen ja niiden erilaisiin vaikutuskeinoihin. Yhtenä osa-alueena on lisäksi lukukokemusten jakaminen luokkakavereiden kanssa ja sitä kautta monenlaiseen kirjallisuuteen tutustuminen. (Opetussuunnitelman perusteet, 2014.)

2.3 Suomalaisen lukutaito

Lukutaito on ihmisoikeus ja kaikkien niiden taitojen perusta, joita nyky-yhteiskunta meiltä edellyttää. Lukutaito ei kuitenkaan ole maailmanlaajuisesti itsestäänselvyys; maailman asukkaista noin 16 % on lukutaidottomia ja heistä 64 % on naisia. Lukutaito on siis vahvasti yhteiskunnallinen ja toisissa maissa myös sukupuolittunut ilmiö. Nykypäivän demokraattinen ja tasa-arvoinen yhteiskunta edellyttää, että sen jäsenet saavuttavat monipuolisen lukutaidon. Lukutaitoisilla on myös valtaa, sillä lukutaidottomat ovat suuressa syrjäytymisvaarassa. (Grünthal, s. 165–166.)

Vaikka Suomessa lähes kaikki osaavat niin kutsutun peruslukutaidon vähintään välttävästi eli mekaanisesti osaavat lukea, kuitenkin Lukukeskuksen (2020) teettämän kyselyn mukaan 11 %:lla suomalaisaikuisista on heikko lukutaito, ja jopa 14 % suomalaisaikuisista tarvitsisi selkokieltä ymmärtääkseen kunnolla. Aikuisilla tämä niin kutsuttu *toiminnallinen lukutaidottomuus* vaikeuttaa arkipäiväistenkin asioiden hoitoa. Eniten heikosti lukevia on hieman ikääntyneemmissä matalasti koulutetuissa aikuisissa. Aikuisen heikko lukutaito ei välttämättä tarkoita työelämän ulkopuolella olemista ja työnantajilla on tapana yleensä sopeuttaa toimintaansa työntekijän heikon kirjoitus- tai lukutaidon vuoksi sen sijaan, että tukisivat niiden kehittämistä ja parantamista. Lukukeskuksen mukaan aikuisen heikon lukutaidon tunnistaminen on tärkeää myös seuraavan sukupolven lukutaidon kannalta. (Lukukeskus, 2020.)

PIRLS 2016 kansainvälisen lukutaitotutkimuksen mukaan Suomi on kuitenkin edelleen lukutaidon kärkimaita, ja lukutaidon pistemäärissä Suomen edellä olivat vain Venäjä, Singapore, Kiina ja Irlanti. Suomi on siis edelleen lukutaidon kärkimaita, koska sijoittui viidenneksi 50 osallistujamaan joukossa. Tilastollisesti vuonna 2016 18 % suomalaislapsista saavutti erinomaisen suoritustason ja 62 % ylsi korkeaan suoritustasoon. 98 % suomalaislapsista ylsi vähintään heikkoon suoritustasoon, mutta 2 % ei yltänyt edes alimmalle eli heikolle suoritustasolle. On otettava huomioon, että otoksesta tämä 2 % koskee määrällisesti jopa vähän reilu 1000:ta lasta, jotka eivät yltäneet edes heikoimmalle tasolle. Tutkimuksesta käy myös ilmi, että suomalaislapset ovat parempia tietoteksteihin liittyvissä tehtävissä kuin kaunokirjallisissa tehtävissä. Moniin muihin maihin verrattuna tietotekstien ja kaunokirjallisten tekstien ero oli kuitenkin hyvin pieni. Myös tiedonhaku ja yksinkertaiset päätelmät hallittiin kaikissa pohjoismaissa Suomi lukuun ottaen paremmin kuin luetun tulkinta ja arviointi. (PIRLS 2016, s. 14–18.)

Vuoden 2016 tutkimuksessa oli havaittavissa samaa trendiä kuin aiemmissa tutkimuksissa; tytöt selviytyivät Suomessa poikia paremmin ja ero on Suomessa edelleen suurempi muiden maiden keskiarvoihin verrattuna. Suomalaisten keskuudessa ei puolestaan ole merkitseviä alueellisia eroja, vaikkakin korkeimmat pistemäärät suomalaisten keskuudessa saavutettiin Etelä-Suomessa ja Länsi-Suomessa. Matalimmat pistemäärät puolestaan olivat pääkaupunkiseudulla ja Itä-Suomessa. Verrattuna vuoteen 2011 ruotsinkieliset koulut olivat parantaneet lukutaidon pistemäärissä, kun taas suomenkieliset koulut olivat heikentyneet suhteessa saman verran. Odotetusti heikoimmat tulokset olivat oppilaililla, jotka eivät puhuneet koulun opetuskieltä kotona ja olivat syntyneet muualla kuin Suomessa. Heidän keskiarvonsa oli jopa 70 pistettä matalampi kuin muilla. (PIRLS 2016, s. 24–28.)

2.4 Suomalaiset lukuharrastajina ja lukemisen erilaisia harrastuneisuusryhmiä

Kirjojen lukeminen on yksi suomalaisten yleisimmistä harrastuksista ja jopa 77 % suomalaisista ilmoittaa lukevansa vähintään yhden kirjan puolesta vuodessa. Määrä on jopa noussut vuodesta 2002. Vaikka kirjojen lukemisen on havaittu lisääntyvän, määrällisesti kirjoja luetaan vähemmän. Tilastokeskuksen mukaan yleisintä lukeminen on 10–14-vuotiaiden keskuudessa. 15–24-vuotiaiden keskuudessa puolestaan kirjojen lukeminen on vähentynyt merkittävästi. Nuorten aktiivilukeminen on siis laskenut vuodesta 2002 merkittävästi, ja vähiten aktiivilukijoita oli 15–24-vuotiaiden miesten keskuudessa. (Tilastokeskus, 2017.)

Sisällöllisesti jännitys- ja salapoliisiromaanit ovat kaikkein suosituinta kaunokirjallisuutta. Myös elämäkerrat ja fantasiakirjallisuus on erityisen suosittuja genreja. Novelli- ja runokokoelmien lukeminen sekä sotakirjallisuuden lukeminen on puolestaan ollut pitkään laskussa. Seniorit suosivat huomattavasti enemmän kotimaista kirjallisuutta, kun taas nuoret lukevat ulkomaisia kirjoja. Myös kirjojen lukemisen lapsille voidaan sanoa olevan edelleen yleistä, sillä jopa 80 % lasten vanhemmista luki lapsilleen vähintään kerran viikossa ja 48 % päivittäin. (Tilastokeskus, 2017.)

Ihmiset voidaan lukijoina jaotella erilaisiin lukija- ja harrastuneisuusryhmiin, sillä perusteella, millaisia lukijoita ja kirjallisuuden kuluttajia he ovat. Tässä kappaleessa esittelen kaksi eri teoriaa siitä, miten suomalaisia voidaan lukijoina kategorisoida. Ensimmäinen teoria keskittyy enemmän nimenomaan kirjojen lukemiseen, kun taas toinen teoria laajemmin kaikenlaisen sisällön lukemiseen. Lukijat voidaan Saarisen ja Korkiakankaan (2009) teorian mukaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: *torjujiin*, *arkikäyttäjiin* ja *harrastajiin*. Lukemisen torjujiksi jaotellaan vastaajat, jotka ovat vastanneet, etteivät lue, ellei ole pakko. Heitä oli kaikista vastaajista noin 15 %, ja heistä suurin osa eli kolme neljäsosaa poikia. Torjujille tyypillistä on, etteivät he lue edes siitä syystä ettei ole muutakaan tekemistä eikä heitä motivoi, että lukeminen olisi kielitaidon ja tulevaisuuden kannalta hyödyllistä. Torjujat eroavat muista ryhmistä erityisesti vähäisessä mielisyydessä; he arvioivat kaikki kirjalliset vähemmän mielisiksi kuin muut ryhmät ja jättävät lukematta myös huumorikirjat, sarjakuvat ja lehdet. Lukemisen vaikutuksista he pitävät vähiten tärkeinä niitä tekijöitä, joita harrastajat pitävät erittäin tärkeinä eli rentoutuminen, virkistyminen ja uusien ideoiden saaminen. (Saarinen & Korkiakangas, s. 126–127.)

Arkikäyttäjiksi sen sijaan jaotellaan nuoret, jotka hyödyntävät kirjoja arkikäytössä, mutta eivät pidä lukemista harrastuksenaan. Arkipäivän lukijoita oli yli puolet vastaajista; tyttöjä ja poikia oli arkilukijoissa lähes saman verran. Arkikäyttäjille on ominaista, että he lukevat jonkin verran kirjoja ja pitävät lukemista kohtalaisen mukavana. Mieluisinta kirjallaisia tai lempikirjaa he eivät osanneet mainita. Arkikäyttäjistä juuri kukaan ei sano käyttävänsä alle tuntia lukemiseen eikä myöskään kymmeniä tunteja viikossa. He siis asettuvat myös ajankäytöllisesti lukemisessa torjujien ja harrastajien väliin. (Saarinen & Korkiakangas, s. 135–136.)

Harrastajalukijoiksi ilmoittaa itsensä vähän vajaa kolmannes; heistä tyttöjä oli suurin osa eli kolme neljäsosaa. Harrastajat käyttävät lukemiseen yleensä useita tunteja viikossa ja osaavat mainita itselleen mielisimmän genren. Usein he mainitsevat lukemisharrastukselle monia hyviä puolia; halpa harrastus, jota voi harrastaa missä vain. Siinä saa käyttää mielikuvitusta, kielitaito paranee, saa ajatteleminen aiheita, voi tutustua eri paikkoihin, siitä saa puheenaihetta muiden lukijoiden kanssa, se on jännittävää ja kivaa ajankulua, voi kokea erilaisia tunteita, pääsee hetkeksi pois omasta elämästä ja on kiva loistaa tiedoillaan. Lukemista edistävät syyt ovat siis hyvin moninaisia. Lukemisen harrastajat eroavat Saarisen ja Korkiakankaan mukaan muista lukijaryhmistä monin tavoin; harrastajat lukevat monenlaisia kirjoja, lukemiseen käytetty aika on korkea ja monella on paljon omia kirjoja.

Mielenkiintoista on myös, että harrastajalukijat pitävät tietokoneella olemisesta ja kavereiden kanssa oleskelusta muista ryhmiä vähemmän. (Saarinen & Korhonen, s. 130–132.)

Myös Juha Herkman ja Eliisa Vainikka (2012) ovat tutkimuksessaan lajitelleet suomalaisia erilaisiin lukijatyyppeihin. Nämä lukijatyypit kuvaavat laajemminkin suomalaisten lukukäytäntöjä internetin ja sosiaalisen median aikakaudella. Nämä lukijaryhmät ovat: *kirjahifistit*, *printterit*, *kommunikaattorit*, *tuottajat* ja *mikserit*. Tulee muistaa, että sama ihminen voi eri tilanteissa edustaa vähän eri lukijatyyppejä, koska tyypit eivät ole täysin selvärajaisia. Tutkimusten perusteella näistä tyypeistä yleisin nykyään alkaa olemaan *mikserit* ja harvinaisimpia vielä nykyään puolestaan ovat *tuottajat*. Edellä mainitut lukijatyypit voidaan myös jakaa karkeasti eri sukupolvien edustamiin lukijoihin. (Herkman & Vainikka, s. 136.)

Miksereitä ovat useimmiten niin kutsutun mediasukupolven edustajat. Mikserit ovat usein yhdistelmä muita lukijatyyppejä; mikserit osallistuvat verkkoviestintään, kommunikointiin ja oman tuotannon tekemiseen maltillisesti, mutta mikään osallistuminen ei painotu yli muiden. He myös lukevat painotuotteita, mutta eivät ole kirjallisuuden himokuluttajia. *Kirjahifistit* ovat ihmisiä, jotka ihannoivat nimenomaan kirjojen lukemista, mutta ovat myös verkossa usein varsin aktiivisia. He painottavat kuitenkin fyysistä kirjaa ja haluavat usein lukea ensisijaisesti fyysistä kirjaa. Usein kirjahifistelijät vaihtavat ajatuksiaan lukukokemuksista ja pitävät fyysisiä kirjoja keräilyesineinä kirjahyllyissä. *Kommunikaattoreilla* puolestaan painottuu verkkoviestintä ja yhteys muihin. He ovat yhteisöpalvelujen aktiivisia käyttäjiä ja lukemiskäytäntöjä määrittelee eniten sen sosiaalisuus ja vuorovaikutus muihin. Kirjallisuuden kuluttaminen ei siis itsessään ole heille kovin tärkeää, mutta kommunikaattorit saattavat silti lukea esimerkiksi ystäviltä tai vaikuttajilta saamiaan lukuehdotuksia mielellään. *Printterit* ovat usein niin kutsuttua sanomalehtisukupolvea, ja ovat sikäli vanhoillisin lukijatyyppeistä. He haluavat usein lukea kirjansa ja lehtensä painettuina. Printtereille Internet on tiedonhaun väline, mutta lukemisen he haluavat saada painettuina. *Tuottajille* puolestaan painotuotteilla ei ole erityistä asemaa, ja he ovat varsin sisällä digitaalisten materiaalien käytännöissä. Heille tärkeää on oma tuotanto, ja niiden julkaiseminen internetin julkaisualustoilla. Toisaalta tuottajat ovat joskus myös samalla kirjahifistejä eli nämä kaksi lukijatyyppeä liittyvät joillakin ihmisillä oleellisesti yhteen. (Herkman & Vainikka, s. 137–138.)

3 ÄÄNIKIRJOJEN KUUNTELEMINEN HARRASTUKSENA

Äänikirjat ovat siitä mielenkiintoinen tutkimuskohde, että ne ovat samalla sekä vanha, että verrattain uusi tuote. Äänikirjat keksittiin jo 1800-luvulla näkövammaisille, mutta kaupalliseen käyttöön kaikille tarkoitettuna niitä valmistettiin vasta 1950-luvulla. Isomman yleisön käyttöön ne ovat nousseet kuitenkin vasta 2000-luvulla. Äänikirjojen kuluttaminen ja myynti ovat kasvaneet hurjasti viime vuosina, joten koen tarkoituksenmukaiseksi ottaa tutkimukseeni mukaan myös äänikirjat. Tässä kappaleessa käsittelen tarkemmin äänikirjan käsitettä, suosiota ja hyötyjä nykypäivänä.

3.1 Äänikirjan käsite

Äänikirjalla tarkoitetaan kuunneltavaan muotoon tallennettua kirjallista teosta, jota voi nykypäivänä kuunnella C-kasetteina, CD-levyinä tai digitaalisina tallenteina. Nykyään yleisintä on kuunnella digitaalisina tallenteina erilaisista äänikirjasovelluksista, jotka tarjoavat pääsyä laajaan valikoimaan äänikirjoja useimmiten kuukausimaksusta. Sovelluksissa äänikirjoja pystyy lisäämään omaan digitaaliseen ”kirjahyllyynsä” ja kuuntelemaan sieltä aina halutessaan joko suoratoistona tai tallentamalla, jolloin kuunteleminen onnistuu myös ilman verkkoyhteyttä. Esimerkiksi yksi Suomen tunnetuimmista äänikirjapalveluista *BookBeat* mainostaa itseään ”uuden sukupolven kirjahyllynä, josta voi lukea ja kuunnella rajoituksetta kirjoja kiinteällä kuukausimaksulla”. *BookBeat* eikä muutkaan äänikirjapalvelut eivät myy itse kirjoja, vaan ainoastaan oikeuksia käyttää *BookBeatin* digitaalista kirjahyllyä rajattomasti. Esimerkiksi ruotsalainen *BookBeat* kertoo pyrkivänsä vastaamaan muuttuneisiin lukemistarpeisiin ja tarinoihin uudenaikaisesta kirjallisuuden kuluttamisesta. (*BookBeat.fi.*)

Toinen tunnettu äänikirjapalvelu on suoratoistopalvelu *Storytel*. *Storytel* mainostaa itseään joustavana palveluna, jossa kirjallisuuden kulutus tapahtuu joustavasti juuri asiakkaan omilla ehdoilla. *Storytel* kertoo visionaan olevan ”tehdä maailmasta empaattisempi paikka tarinoiden kautta”. *Storytel* mainostaa yli 500 000 tuotteen valikoimaa täysin ilman rajoituksia. *Storytel* suosittelee asiakkaita piristämään arkiaskareitaan tai työmatkojaan kiehtovilla kertomuksilla, uppoudu tarinaan tai opettele uusi kieli, lue mitä vain haluat, missä vain haluat. (*Storytel.com.*) Äänikirjoilla pyritään siis madaltamaan kirjallisuuden kuluttamisen kynnyksiä ja tekemään siitä mahdollisimman helppoa ja varsinkin äänikirjasovellukset ovat mullistaneet tämän helppouden.

3.2 Äänikirjojen lisääntynyt suosio

Äänikirjat ovat vuosien varrella käyneet monia kehitysvaiheita; tiettyinä aikoina on tapahtunut äänikirjojen kuuntelemisen nousua aaltomaisesti. Kehitysvaiheisiin on usein johtanut uuden teknologian kehittyminen. Ensimmäisen tiedetyn äänikirjan näkövammaisille äänitti Thomas Edison 1877, kun hän luki lastenrunon äänitelevylle. 1950-luvulla kuitenkin keksittiin parempi laite äänikirjojen kuuntelemiseen, kun saksalaiset keksivät magnetofonin. Magnetofoninauhat olivat kestäviä ja niihin mahtui paljon ääntä, mutta laitteena ne olivat isoja ja kömpelöjä. Jo 1960-luvulla keksittiin magnetofonille parempi vaihtoehto, nimittäin kasetit, joihin mahtui jopa 12 tuntia ääntä. Suomessa sota-aika venytti äänikirjojen rantautumista maahamme. Äänimateriaalit saapuivatkin oikeastaan vasta 1950-luvulla Suomeen pysyäkseen. Ensimmäiset äänikirjaksi luetut kirjat olivat Suomessa muun muassa Linnan *Tuntematon sotilas*, Järnefeltin *Isänmaa*, Talvion *Kurjet*, Sillanpään *Hurskas kurjuus* sekä Mannerheimin *Muistelmat*. 1960-luvulla uuden teknologian C-kasetti syrjäytti vanhanaikaiset kasetit ja 2000-luvulla äänikirjoja äänitettiin jo cd-rom-levyille digitaalisesti. (Andersson, s. 10–11.)

Nykyään äänikirjoja saa C-kasetteina, CD-levyinä sekä MP3 ja MP4-tiedostoina. Digitalisoituminen on kuitenkin helpottanut huomattavasti äänikirjojen jakelua ja nykyään e-äänikirjoja voi kuunnella suoraan laitteelleen ladattuna tai suoratoistona. Markkinoille on tullut paljon palveluntarjoajia, joille kuukausimaksun maksaessaan saa kuunnella rajattomasti palvelun e-äänikirjasisältöjä. Tämä mahdollistaa sen, että äänikirjat nykyään ovat matalan kynnyksen kirjallisuuden kulutusta, yhä useammalla on pääsy e-äänikirjoihin ja kirjoja voidaan kuunnella missä vain. Anderssonin (2018) mukaan äänikirjoja kuunnellaankin jatkuvasti yhä enemmän, valikoima kasvaa koko ajan ja palveluntarjoajia on useita. Äänikirjapalveluita tarjoavat muun muassa BookBeat, Storytel, Nextory ja Yle Areena. Äänikirjapalveluista on myös helppo katsoa muiden kuuntelijoiden suosituksia, kuunteluvinkkejä ja kuunnelluimpia kirjoja, jolloin suosituksen sisällön löytäminen on helppoa. Lisäksi äänikirjoja mainostetaan paljon televisiossa, netissä ja jopa kaupungilla kävellessä näkee usein e-äänikirjapalvelumainoksia.

Suomen kustannusyhdistyksen (2019) mukaan vuonna 2013–2018 tapahtunut e-äänikirjojen kulutuksen lisääntyminen on ollut hurjassa nousussa. Suurin nousupiikki on tapahtunut vuonna 2017, jolloin myynti on lisääntynyt jopa 46 % edeltävästä vuodesta. Painettujen kirjojen myynti kasvoi samana vuonna vain 2,9 %. Äänikirjojen myynti on tapana jakaa kolmeen eri osaan: *aikaperusteiseen*, *kapaleperusteiseen* ja *käyttäjämääräperusteiseen hinnoitteluun*. Suomen kustannusyhdistyksen (2019)

mukaan huomattavasti suosituin näistä on aikaperusteinen hinnoittelu, jossa jälleenmyyjä tarjoaa valikoimansa sisältöjen luku- ja kuuntelu-oikeutta aikaan perustuvaa maksua vastaan.

Tutkimuksen mukaan (Andersson 2019) suurin ikäryhmä, joka kuuntelee äänikirjoja, on 35–44-vuotiaat. Äänikirjojen kuuntelukunnassa on enemmän naisia kuin miehiä ja useimmiten kuuntelijat asuvat Helsingissä, Espoossa, Tampereella tai Vantaalla. Valtaosa kuuntelijoista on korkeakoulutettuja. Tutkimustulosten mukaan tyypillisin äänikirjan lukija on 1976 syntynyt helsinkiläisnainen, jolla on alempi korkeakoulututkinto. Hän kuuntelee äänikirjoja äänikirjasovelluksella päivittäin, ja kuuntelee eniten jännitys- ja rikoskirjoja. (Andersson, s. 24–26.)

3.3 Äänikirjojen hyvät puolet

Usein saatetaan pohtia, onko kirjojen kuunteleminen kirjojen lukemista ja voidaanko kirjan lukemisen hyötyjä saavuttaa myös kirjoja kuuntelemalla. Oulun yliopiston ylioppilaslehden ja väitöskirjantutkija Päivi Jokisen (2018) mukaan monilukutaidon näkökulmasta vastaus on kyllä. Monilukutaidon käsitteessä teksti ymmärretään laajasti, ja sikäli se voi olla myös puhutussa muodossa. Myös Helsingin yliopiston professori ja aivotutkija Minna Huotilaisen mukaan monet lukemisen hyödyt ovat saavutettavissa myös kuuntelemalla; sanavarasto kehittyy, kuunteleminen rauhoittaa mieltä ja parantaa muistia. Huotilainen kuitenkin korostaa, että äänikirjoissa olisi hyvä panostaa pitkiin kertomuksiin, sillä Twitterin ja Instagramin kaltainen asiasta toiseen pomppiminen taannuttaa kognitiivista aivokapasiteettiamme. Jokinen painottaa, että äänikirjoissakin kannattaa välillä kiinnittää huomiota lukemisen laatuun, kun paljon eri laatuista sisältöä on saatavilla. (Oulun ylioppilaslehti, 2018.)

BookBeat äänikirjapalvelu on teettänyt vuonna 2019 suomalaistutkimuksen, jossa tutkittiin äänikirjojen käyttötapoja suomalaisten keskuudessa. Kävi ilmi, että äänikirjat ovat erityisen suosittuja, sillä niitä voidaan kuunnella muiden aktiviteettien lomassa ajankäytön tehostamiseksi. BookBeatin käyttäjistä jopa 63 % kuuntelee äänikirjoja lenkkeillessä ja liikkeessa. 61 % käyttäjistä puolestaan kuuntelee äänikirjoja kotitöitä tehdessä tai siivotessa. Näiden lisäksi äänikirjoja kulutetaan paljon myös autossa (53 %) ja julkisissa liikennevälineissä (58 %). BookBeatin tutkimuksen mukaan äänikirjat antavat mahdollisuuden kuluttaa kirjallisuutta kiireisenkin arjen keskellä. (BookBeat, 2019.)

Yli puolet (52 %) BookBeatin käyttäjistä käyttävät äänikirjoja myös rauhoittumiseen ja nukkumaan mennessä. Äänikirja rentouttaa ja rauhoittaa ja ruutujen tuijottamiseen väsyneet silmät saavat levätä, kun saa keskittyä vain kuuntelemiseen. Äänikirjaa kuvailtaankin arjen luksukseksi ja iltasaduksi, joita

sekä aikuiset että lapset voivat kuunnella. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että äänikirjapalvelujen tarjoama rajaton mahdollisuus kuunnella erilaisia äänikirjoja saa ihmiset matalalla kynnyksellä kokeilemaan itselleen uusia ja vieraalta tuntuneita kirjallisuudenlajeja. (BookBeat, 2019.)

4 LUKUHARRASTUKSEN SYNTY JA LUKEMISMOTIVAATIO

4.1 Miten lukuharrastus syntyy ja säilyy?

Yksi tapa selittää harrastuksen syntymistä on Krappin kolmen askeleen selitysmallin kiinnostuksen kehittymiseen. Ensin jokin yksittäinen tilanne synnyttää *kiinnostuksen*, sitten toisella askeleella kiinnostus *vakiintuu* ja kolmannessa vaiheessa syntyy pysyvä *taipumus*. Kiinnostuksen herääminen on kuitenkin Saarisen ja Korkiakankaan mukaan hyvin yksilöllistä ja taustalla vaikuttamassa ja kiinnostusta suuntaamassa ovat myös esimerkiksi yksilön omat edellytykset ja lahjakkuustekijät. Kiinnostuksen heräämisen jälkeen kiinnostuksen vakiintumisessa auttavat *kognitiiviset ja affektiiviset tekijät*. Kognitiivisiin tekijöihin kuuluu yksilön henkilökohtaiset tavoitteet ja arvot ja affektiivisiin tekijöihin tunnepitoiset kokemukset kuten onnistumisen kokemukset. Saarinen ja Korkiakangas korostavat, että yksilön on tunnettava toiminta itselleen mielekkääksi ja sen on oltava sopusoinnussa hänen arvojensa ja tavoitteidensa kanssa. Samalla siitä on saatava mieluisia tunnekokemuksia ja sen on oltava palkitsevaa. (Saarinen & Korkiakangas, s. 25–26.)

4.2 Sisäinen ja ulkoinen lukemismotivaatio

Ryanin ja Decin *itseääräämisteorian* mukaan ihmisillä on luonnollinen taipumus sisäiseen motivaatioon, koska ihmiselle on luontaista olla utelias, tutkia ympäristöään ja oppia asioita ilman ulkoisia kannustimia. *Sisäisellä motivaatiolla* tarkoitetaan sitä, että ihminen kiinnostuu asiasta siksi, että hän pitää sitä itselleen merkityksellisenä, mielihyvää tuottavana ja kiinnostusta aiheuttavana. Hän kiinnostuu asiasta tai toiminnasta tällöin puhtaasti henkilökohtaisista syistä. Sisäisesti motivoitunut ihminen ei tarvitse kannustimia tai sanktioita toimiakseen. Sisäistä motivaatiota pidetään luonnollisesti ihanteellisena ja tavoiteltavana tilana, mutta Ryanin ja Decin mukaan tulee kuitenkin muistaa, että suurinta osaa päivittäisistä toiminnoistamme ohjaa jokin muu kuin sisäinen motivaatio. (Ryan & Deci, 2000, s.55–56.)

Ulkoisella motivaatiolla tarkoitetaan puolestaan tilaa, jossa yksilö toimii ulkoisen paineen tai odotusten alaisena, kuten esimerkiksi sanktion pelossa tai palkinnon toivossa. Kyse on siis sisäisen motivaation vastakohdasta, mutta koska ulkoisella motivaatiolla on olemassa erilaisia ulottuvuuksia, ei

ulkoisen motivaation selittäminen ole niin yksinkertaista. Myös ulkoisesta motivaatiosta tapahtuva toiminta voi olla itselle merkityksellistä ja tärkeää. Tällaista ulkoisen motivaation muotoa kutsutaan *identifikaation kautta tulevaksi säätelyksi*. Kaikkein lähimpänä sisäistä motivaatiota on puolestaan ulkoisen motivaation muoto nimeltään *integroitunut säätely*. Siinä toiminta on jo autonomista ja yksilö on sisäistänyt toimintaa ohjaavat tavoitteet ja arvot osaksi omia arvojaan. Ulkoinen motivaatio voi myös ajan myötä muuttua muistuttamaan yhä enemmän sisäistä motivaatiota (Ryan & Deci, 2000, s.62.)

Ryanin ja Decin *itseääräämisteoriassa* pyritään selittämään motivaatio mahdollisimman laaja-alaisesti. Usein motivaatiota kuvataan jatkumona, jonka toisessa päässä on motivoitumaton toiminta ja toisessa sisäinen motivaatio. Tässä teoriassa ulkoinen ja sisäinen säätely voidaan jakaa neljään eri tyyppiin: *ulkoisiin motiiveihin, sisäistettyihin motiiveihin, tunnistettuihin motiiveihin ja yhdentyneisiin motiiveihin*. Näistä ulkoiset ja sisäistetyt motiivit ovat ulkoisia motiiveja ja tunnistetut ja yhdentyneet motiivit sisäisiä motiiveja. Tunnistetuissa motiiveissa motiivit ovat vielä usein alun perin lähöisin ulkoapäin, mutta ihminen valitsee jo itse säädellä toimintaansa ja toimii, koska pitää sitä henkilökohtaisesti tärkeänä. Yhdentyneisiin motiiveihin liittyy puolestaan kiinnostuksen ja mielihyvän tunteet ja että ihminen saa tyydytystä toiminnasta itsestään. Myös sisäistetyissä motiiveissa näkyy alkeita omaehtoisuudesta, mutta kyse on enemmän muiden miellyttämisestä ja syyllisyydentunnon ja ahdistuneisuuden välttämisestä. On syytä muistaa, että omaehtoinen lukemisen harrastaminen vaatii aina sisäisiä motiiveja jatkuakseen. (Saarinen & Korhonen, s. 27–29.)

Yksi tärkeä käsite motivaatiojatkumossa ja *itseääräämisteoriassa* on niin kutsuttu *amotivaatio*. Sillä tarkoitetaan tilaa, jossa yksilöllä ei ole ollenkaan motivaatiota toimia eikä toiminnalla ole yksilölle henkilökohtaisesti mitään merkitystä. Amotivaation taustalla voi olla hyvinkin monenlaisia syitä, mutta sen taustalla voi Ryanin ja Decin mukaan olla esimerkiksi psykologisten perustarpeiden tyydytyksen puutteita tai yksilö voi esimerkiksi kokea toiminnan itselleen merkityksettömäksi, koska kokee, ettei kuitenkaan onnistu tai tavoita asetettuja tavoitteita. Liian isot ja kaukaiset tavoitteet voivat siis aiheuttaa amotivaatiota. Myös jatkuva negatiivinen palaute voi olla amotivaation taustalla. (Ryan & Deci, 2000, s.61). Motivaation puutetta ja sen perusteluja on tärkeää tutkia, jotta voimme hahmottaa sille syitä. Sikäli amotivaatio on vähintäänkin yhtä tärkeä käsite kuin sisäinen motivaatiokin.

4.3 Lukemismotivaatioon vaikuttavia tekijöitä

Lukemisen harrastuneisuuden selitykset ovat olleet tutkimuksissa hyvin moninaisia, mutta esimerkiksi Saarinen ja Korkiakoski (2009) on tutkimuksissaan jaotellut lukemismotivaatiota lisäävät ainekset neljään ryhmään: *Oppiminen ja hyöty, oma kehittyminen ja tulevaisuuden tarpeiden ennakoiminen, tunne-elämykset ja sosiaalisuus*. Lukemista perusteltiin usein oppimisella ja hyödyllisyydellä, kielitaidon ja sanavaraston kehityksellä sekä harrastamisen vaivattomuudella. Sen lisäksi harrastukseen lukevat nuoret kokevat, että lukeminen kehittää mielikuvitusta, selkeyttää ajatuksia, avartaa ajatuksia ja antaa uusia ideoita. Näiden lisäksi tunne-elämykset-luokassa mainittiin, että lukeminen on kivaa, jännää tai kiinnostavaa ja, että siinä pääsee toiseen maailmaan ja pääsee samaistumaan kirjan henkilöihin. Sosiaalisuus-luokkaan vastauksia tuli vain muutamalta. (Saarinen & Korkiakangas, s. 51–52.)

Saarisin ja Korkiakankaan tutkimuksessa vähäinen tai olematon lukeminen voidaan puolestaan luokitella seuraaviin kategorioihin: *kiinnostuksen puute, ajanpuute, harrastamisen negatiiviset ominaisuudet, välineiden vähäiset käyttömahdollisuudet, negatiiviset vaikutukset kuntoon tai terveyteen ja taitojen puutteet*. Kiinnostuksen puutetta ei juurikaan vastauksissa selitelty vaan vastaukset olivat lyhyitä kuten “ei kiinnosta” tai “en tykkää”. Ajanpuute oli nuorten mielestä yleinen harrastuneisuuden rajoittaja; muita harrastuksia ja koulutehtäviä on paljon eikä lukemiselle jää aikaa. Pojilla ajanpuute selitys yhdistyi usein kielteiseen asenteeseen lukemista kohtaan, kun taas tytöt ajattelivat lukemisesta positiivisemmin, mutta sanoivat vähentävänsä lukemista, jotta ehtii tehdä koulutöitä. Tytöt mainitsivat ajanpuutteen syyksi lukemattomuuteen hyvin usein ja useammin kuin pojat. Harrastamisen negatiivisiin kokemuksiin liittyviin syihin oli usein mainittu ensi sijassa kirjat itse, sillä niitä kuvailtiin muun muassa ärsyttäväksi, tylsiksi, surkeiksi, typeriksi, pitkästyttäväksi ja turhiksi. Tytöt moittivat itse kirjoja huomattavasti harvemmin kuin pojat. Välineiden vähäisiin käyttömahdollisuuksiin oli vastannut lukemattomuuden syyksi vain harva nuori; jos on motivaatiota lukea, kirjoja on helposti saatavilla. Jotkut nuoret tosin vastasivat, että hyvien kirjojen löytämisessä on vaikeuksia ja että kirjastossa ei ole uusia ja hyviä kirjoja. Myös taitojen puute yhdistettiin vähäiseen lukemiseen vain harvoin. (Saarinen & Korkiakangas, s. 54–57.)

4.4 Kodin vaikutus ja osallisuus lukemisharrastuksessa

Tutkimusten mukaan kahdeksan kymmenestä nuoresta saa edes jonkin verran kannustusta lukemiseen äidiltään ja seitsemän kymmenestä nuoresta saavat edes jonkin verran kannustusta lukemiseen isältään. Vanhempien kannustus on tärkeää, sillä ne, jotka saavat kannustusta vanhemmiltaan lukevat huomattavasti todennäköisemmin ja pitävät sitä hyödyllisenä. Toisaalta myös lukemisesta puhumisen perheen kesken on havaittu olevan tärkeää; nuoret, jotka puhuvat vanhempiensa kanssa siitä, mitä ovat lukemassa, nauttivat todennäköisemmin lukemisesta ja lukevat säännöllisemmin. Nuoret, jotka eivät saa lukemiseen kannustusta vanhemmiltaan ajattelevat todennäköisemmin, että lukeminen on tylsää ja vaikeaa, he eivät löydä itselleen mielenkiintoista lukemista ja he lukevat vain koulussa, jos on pakko. (Clark & Hawkins, s. 14–18.)

Luonnollisesti myös kirjojen ja muun lukemisen saatavuus kotiympäristössä vaikuttaa lukemistottumusten kehittymiseen. 73 %:lla nuorista on omia kirjoja, 64 %:lla nuorista on kotona saatavilla sanomalehti ja 67 %:lla on saatavilla aikakauslehtiä. Työillä on huomattavasti useammin saatavilla kirjoja tai lehtiä kotona tai mahdollisuus hankkia niitä kotiin. Kotona lukemisen saatavuudella on siis yhteys lukutaitoon ja lukutottumuksiin. Kirjoille, aikakauslehdille ja sanomalehdille altistuminen vaikuttaa lapsen lukutaidon kehitykseen olennaisesti. Lapsilla, joilla on runsaasti kirjallisuutta kotona, on havaittu olevan parempi lukutaito jo ensimmäisillä luokilla koulussa. (Clark & Hawkins, s. 12–14.)

PIRLS 2016 lukututkimuksen mukaan kodin lukuresursseja tarkasteltaessa Suomi oli kaikista maista neljäntenä. Suomessa 37 % oppilaista sijoittui paljon resursseja ryhmään ja 63 % joitain resursseja ryhmään. Näin ollen vähän resursseja -ryhmään ei Suomessa sijoittunut yhtään oppilasta. Kodin lukuresursseilla tarkoitetaan siis kotona olevien kirjojen ja lehtien määrää. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan kodin kirjojen määrä on yhteydessä vanhempien lukuharrastukseen ja sitä kautta malliin, joka lapselle välittyy lukemisesta. Suomessa tulee muistaa, että myös lasten säännöllistä viemistä kirjastoon voi pitää lukuresurssina. (Leino, Nissinen, Puhakka, Rautopuro, PIRLS 2016 s.33.)

Myös vanhempien oma lukuharrastus vaikuttaa esimerkin kautta paljon siihen, miten lapsi suhtautuu lukemiseen. Vanhemmista viidennes ilmoitti lukevansa yli 10 tuntia viikossa, 34 % luki 6–10 tuntia viikossa, 41 % 1-5 tuntia viikossa ja 5 % vanhemmista ilmoitti lukevansa alle tunnin viikossa. Oppilaiden keskimääräinen lukutaitopistemäärä sijoittui systemaattisesti ja merkitsevästi sen mukaan, kuinka paljon heidän vanhempansa käyttivät aikaa lukemiseen. Vähiten lukevien vanhempien lapset erottuivat selkeästi huonommilla tuloksillaan lukutaitopistemäärissä. (Leino, Nissinen, Puhakka, Rautopuro, PIRLS 2016 s. 36.)

Vanhempien osallisuuteen, ohjeisiin ja rajoituksiin lukemisharrastukseen liittyen voidaan erottaa viisi eri luokkaa: *vanhemmat eivät puutu harrastukseen*, *vanhempien asenteet*, *aikarajoitukset*, *aikarajoitusten perustelut* ja *sisällön kontrolli*. Suurin osa vastauksista kuului luokkaan *vanhemmat eivät puutu harrastukseen*. Nuoret tässä ryhmässä sanovat, että vanhemmat eivät ole sanoneet tai vahtineet mitään lukemisharrastukseen liittyen. Tämän ryhmän vastauksista käy myös ilmi, että näiden nuorten mielestä vanhemmille ei edes kuulu heidän lukemisharrastuksensa tai sen kontrollointi. *Vanhempien asenteet*-ryhmästä käy ilmi, että vanhempien suhtautuminen lukemiseen on yleensä myönteistä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Myönteisistä asenteita yleisin on *salliva*, ei sen enempää kantaa ottava. Toiseksi yleisintä oli *hyväksyminen ja tyytyväisyys*. Ryhmässä *ajankäytön rajoitukset*, vanhempia oli kahdenlaisia: niitä, jotka olivat aikarajoitusten kanssa ylimalkaisia ja toisissa kellonaikoja, mutta kaiken kaikkiaan rajoituksia varsin vähän. Useimmiten rajoitukset ovat esimerkiksi seuraavallaisia: “kunhan ei yöllä” tai “ei 3 tuntia enempää”. Aikarajoitusten perusteluja olivat muun muassa koulunkäynnistä huolehtiminen ensisijaisesti, liikuntaan panostaminen, muut harrastukset sekä kotiöihin osallistuminen. (Saarinen & Korkiakangas, s. 74–76.)

Sisällön kontrolli -kohtaan vanhemmat puuttuivat vain harvoin. Usein lukemiseen kohdistuvat ohjeet olivat ylimalkaisia ja lähinnä toivomuksenkaltaisia. Usein nuoren lukemaan kirjallisuuteen puututtiin vain sillä tasolla, että katsotaan, että nuori lukee ikäiselleen sopivia kirjoja. Useimmiten, jos vanhemmilla oli kieltolistaa, liittyivät ne esimerkiksi pornokirjallisuuteen, kauhukirjallisuuteen ja väkivaltaisiin kirjoihin. Sisällöllisesti Suomessa vanhemmat rajoittavat nuoren lukemista varsin vähän ja vanhemmat olivat useimmiten myötämielisiä, jos oli jotakin sanottavaa. (Saarinen & Korkiakangas, s. 78–79.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa peruskoulun kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukemistottumuksia sekä mieluisia lukusisältöjä. Erityisesti tarkoituksena oli vertailla ala-asteen lopussa olevien ja yläasteen lopussa olevien vastauksia keskenään. Tutkin osana lukemistottumuksia myös äänikirjan osuutta kirjallisuuden kuluttamisessa, sillä haluan tietää, kuinka hyvin äänikirjat ovat saavuttaneet nämä ikäluokat. Tutkimuksessa käytettiin sekä kvantitatiivista eli määrällistä että kvalitaatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Tutkimus toteutettiin eräissä Tampereen kaupungin, Ylöjärven kaupungin ja Sastamalan kaupungin peruskouluissa. Tässä kappaleessa kerron tarkemmin tutkimuksen käytännön toteutuksesta.

5.1 Tutkimuskysymykset

Lukutottumuksia tutkiessani haluan selvittää, kuinka paljon määrällisesti nämä ikäryhmät vapaa-ajallaan lukevat/kuuntelevat kirjoja sekä kuinka iso osuus tästä on äänikirjojen kuuntelua painetun kirjan lukemisen sijaan eli kuinka hyvin äänikirjat ovat saavuttaneet nämä ikäluokat. Toinen tärkeä kysymys on kirjallisuuden kuluttamisen mielekkyys ja tärkeys yhdeksäsluokkalaisten ja kuudesluokkalaisten näkökulmista. Pidän toista tutkimuskysymystä tärkeänä, koska mielekkyys ja tärkeänä pitäminen ovat tärkeä motivaation perusta lukemiselle. Lisäksi kolmas tärkeä kysymys on näiden ikäluokkien mieluisten lukusisältöjen kartoitus ja vertailu. Tarkoitus on siis kartoittaa, miten lukutottumukset ja mieluiset lukusisällöt muuttuvat alakoulun loppuvaiheesta yläkoulun loppuvaiheeseen. On tärkeää muistaa, että koska kyseessä on itseraportointi, saamme tietoa vain siitä, mitä nuoret itse kertovat omista lukutottumuksistaan ja lukusisällöistään, mutta emme voi sen perusteella tehdä päätelmiä siitä, mitä he lukevat vain ainoastaan, mitä he sanovat lukevansa. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Kuinka paljon kuudesluokkalaiset ilmoittavat lukevansa painettuja kirjoja ja kuuntelevansa äänikirjoja verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?
- Kuinka mielekkäänä ja tärkeänä kuudesluokkalaiset pitävät kirjallisuuden kuluttamista verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?
- Millaista sisältöä kuudesluokkalaiset ilmoittamansa perusteella mielellään lukevat/kuuntelevat verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin?

5.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusjoukko

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa ja vertailla keskenään alakoulun loppuvaiheessa olevien lukutottumuksia ja mieluisia lukusisältöjä verrattuna yläkoulun loppuvaiheessa oleviin. Erityisinä kiinnostuksenkohteina oli äänikirjoihin käytetty aika verrattuna painettuihin kirjoihin käytettyyn aikaan sekä ikäryhmien mieluisat lukusisällöt. Tutkimus toteutettiin Microsoft Forms sähköisenä kyselylomakkeena kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille peruskoululaisille. Kyselylomakkeella oli sekä avo- että monivalintakysymyksiä liittyen omiin lukutottumuksiin ja mieluisiin lukusisältöihin.

Kyselytutkimus on yksi tärkeimmistä tavoista kerätä tietoa yhteiskunnan ilmiöistä, ihmisten toiminnasta, arvoista ja mielipiteistä. Kyselytutkimuksessa tutkija esittää vastaajalle kysymyksiä kyselylomakkeen välityksellä. Kyselylomake toimii siis mittausvälineenä ja sitä voidaan käyttää hyvin monenlaisilla aihealueilla soveltaen. Usein koko tutkimuksen onnistuminen on tietyllä tavalla kiinni kyselytutkimuslomakkeen onnistumisesta, minkä takia kyselytutkimus vaatii aina huolellista suunnittelua. Tärkeää on, että kysytään oikeita kysymyksiä tilastollisesti mielekkäällä tavalla. Teoriapohja on kyselytutkimuksen luomisessa tärkeää, jotta ymmärretään tutkittavan ilmiön kaikki ulottuvuudet. (Vehkalahti, 2014.) Tässä tutkimuksessa on käytetty kyselylomaketta, koska se toimii hyvin erittäin monenlaisten ilmiöiden ja ihmisen toiminnan tutkimisessa, eli tässä tapauksessa ilmiönä on lukeminen, lukemistottumukset ja lukemissisällöt.

Kyselytutkimuksella tutkitaan usein hyvin moniulotteisia ilmiöitä, eikä niiden tutkiminen usein ole helppoa tai yksinkertaista, sillä monet asiat saattavat aiheuttaa epävarmuutta ja haasteita. Voidaan pohtia, saatiinko tarpeeksi vastauksia, vastattiinko kysymyksiin tarpeeksi kattavasti, mittasivatko kysymykset tutkittavia asioita tai edustivatko kyselyyn osallistuneet perusjoukkoa. Usein määrällisellä tutkimusotteella pyritään yleiskäsitysten saamiseen ja laadullisilla menetelmillä perehdytään yksityiskohtiin. (Vehkalahti, 2014.) Tässä tutkimuksessa käytetään sekä laadullista että määrällistä tutkimusotetta mahdollisimman laajan käsityksen saamiseksi. Määrällistä otetta käytetään tarkoituksenmukaisesti lukemistottumuksia eli kirjan kuuntelun tai kirjan lukemisen määrän arvioinnissa, kun taas laadullista otetta lukusisältöjen kartoittamisessa.

Kyselytutkimus toteutettiin Tampereen kaupungin, Ylöjärven kaupungin ja Sastamalan kaupungin peruskouluissa. Tutkimusjoukkoni olivat kaikki pirkanmaalaisia nuoria; kuudesluokkalaiset tamperelaisia ja yhdeksäsluokkalaiset ylöjärveläisiä ja sastamalalaisia. Sain vastauksia yhteensä 98 kappaletta; 41 vastaajista oli kuudesluokkalaisia ja 57 yhdeksäsluokkalaisia. Vastaajista 58 % oli siis yhdeksäsluokkalaisia ja 42 % kuudesluokkalaisia.

Kaikilta kolmelta kaupungilta hankittiin tutkimusluvut kaupunkien sivistystoimista ja tiedotin vanhempia tutkimuksesta asianmukaisesti. Osallistuminen oli vapaaehtoista ja tapahtui täysin nimettömästi. Tämän lisäksi luvat hankin koulujen rehtoreilta ja tietysti tutkimusta toteuttaneilta opettajilta. Tarkoituksena oli saada suuntaa antava kokonaiskuva molempien ikäryhmien lukutottumuksista ja mieluisista lukusisällöistä.

Lukutottumuksia kartoitettiin pyytämällä oppilaita arvioimaan lukutottumuksiaan vastaamalla kolmeentoista monivalintakysymykseen sekä neljään avokysymykseen. Aikaa vastaamiseen kului ainoastaan 5–10 minuuttia. Alkukartoituksena kysyin ainoastaan vastaajan luokka-astetta, muita taustatietoja en kerännyt, sillä vain luokka-aste oli tutkimuskysymysteni kannalta olennainen tieto. Toisessa kysymyksessä kartoitin, kuunteleeko vastaaja äänikirjoja vai lukeeko painettuja kirjoja. Vastausvaihtoehtoina olivat: *luen painettuja kirjoja, kuuntelen äänikirjoja, luen sekä painettuja kirjoja että kuuntelen äänikirjoja* ja *en lue painettuja kirjoja enkä kuuntele äänikirjoja*. Kysymyksissä 3–6 kartoitettiin kirjallisuuteen kuluttamaa aikaa sekä määrällisesti luettujen tai kuunneltujen kirjojen määrää. Seitsemännessä kysymyksessä pyydettiin vastaamaan itselle parhaiten sopiva vaihtoehto seuraavista: *luen mieluiten painettuja kirjoja, kuuntelen mieluiten äänikirjoja, tykkään sekä lukea painettuja kirjoja että äänikirjoja* tai *en tykkää kuunnella äänikirjoja enkä lukea painettuja kirjoja*.

Kahdeksannessa ja yhdeksännessä kysymyksissä kartoitettiin vastaajan kokemaa mielekkyyttä lukemista kohtaan ja kohdissa 10 ja 11 puolestaan vastaajan kokemaa hyödyllisyyttä lukemista kohtaan. Viimeisissä monivalintakysymyksissä 12 ja 13 kysyttiin perheen äänikirjojen ja painettujen kirjojen kulutuksesta. Ensimmäisessä avokysymyksessä pyydettiin mainitsemaan kirjoja, joita on lukenut viimeisen vuoden aikana ja toisessa kysyttiin, millaisia kirjoja vastaaja lukisi mieluiten. Kuudennessatoista kysymyksessä pyydettiin kertomaan oma lempikirja ja viimeisessä kysymyksessä pyydettiin perusteluja sille, miksi nuori lukee vapaa-ajallaan tai miksi ei lue.

Vastaukset kerättiin helmi-maaliskuussa 2022. Kuudesluokkalaiset vastasivat kyselyyn omien tuntiensa alussa minun johdolla, ja yhdeksäsluokkalaiset muiden äidinkielen opettajien johdolla äidinkielen tunneilla. Osa teki kyselyn älypuhelimellaan ja osa kannettavalla tietokoneella, joita tarjottiin vaihtoehdoksi. Kyselyyn oli mahdollista päästä sekä linkin että QR-koodin kautta. Vastaajille annettiin mahdollisuus kysyä sitä toteuttavilta opettajilta, jos jokin asia oli epäselvä.

5.3 Aineiston analyysimenetelmät

Tämän tutkimuksen määrällistä aineistoa analysoitiin Excel laskentataulukko-ohjelmistossa ja tehtiin siellä kustakin kysymyksestä aineiston lukua helpottavia pylväs- ja ympyräkaavioita.

Tämän tutkimuksen neljän viimeisen kysymyksen vastausta analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi toimii parhaiten tässä, koska se on melko väljä ja perinteisin analyysimenetelmä. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmivaiheiseksi prosessiksi; ensin aineisto *reduoidaan* eli pelkistetään, sitten *klusteroidaan* eli ryhmitellään ja lopuksi *abstrahoidaan* eli luodaan teoreettinen käsitteistö. (Sarajärvi & Tuomi, s. 110–11.)

Aineiston redusoinnissa aineisto käydään ensimmäisen kerran läpi ja sieltä karsitaan kaikki tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Aineiston redusointia ohjaa tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet. Aineiston klusteroinnissa aineisto käydään tarkemmin läpi kuin edellisessä vaiheessa ja samankaltaiset asiat liitetään samojen itse määritettyjen käsitteiden alle. Aineiston abstrahoinnissa käsitteellistetään tutkimukselle olennainen tieto ja tarkoituksena on yhdistää mahdollisimman moni alaluokka keskenään, jolloin saamme muodostettua yläluokkia. (Sarajärvi & Tuomi, s. 112.)

Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on tiivistää suurta aineistoa sekä kasvattaa informaatioarvoa luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä luettavaa. Tässä sisällönanalyysia on lähestytty erityisesti *teemoittelun* kautta. Teemoittelun avulla fokusoidaan huomio aineiston olennaisimpiin asioihin sekä esitetään tulkinnat teoriataustaan pohjaten. (Eskola & Suoranta 1998.)

Tämän laadullisen aineiston käsittely aloitettiin siitä, että pelkistettiin aineistoa karsien siitä kaikki tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen. Tässä tutkimuksessa ei ole hyödynnetty kaikkea kerättyä materiaalia, vaan osa sähköisen kyselylomakkeen kysymysten vastauksista on jätetty karsintavaiheessa pois. Tutkimukseen on otettu mukaan kaikki tutkimuskysymysten kannalta olennaisimmat vastaukset, kun taas joitakin vähemmän olennaisia on tietoisesti karsittu pois. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmiteltiin genreittäin ja katsottiin kuinka suosittu mikäkin genre oli. Aineiston käsittelyn viimeisessä vaiheessa eli abstrahoinnissa valitsin genreistä viisi suosituinta kummallekin ikäluokalle.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esitellään kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten toteutetun kyselyn tuloksia, joilla vastataan edeltävässä kappaleessa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tavoitteena on erityisesti verrata yhdeksäsluokkalaisten vastauksia kuudesluokkalaisten vastauksiin saadakseni selville, miten lukutottumukset muuttuvat alakoulun loppuvaiheesta yläkoulun loppuvaiheeseen. Selvyyden vuoksi vastauksia on havainnollistettu tekemällä kustakin kyselyn kysymyksestä pylväskaaviot; painettujen kirjojen osuuden kaaviot ovat vihreitä, äänikirjojen osuuden punaisia sekä mielekkyyden ja tärkeyden -osuuden sinisiä. Kuudesluokkalaisten vastaukset ovat vaaleammalla värillä ja yhdeksäsluokkalaisten tummimmalla. Kappaleessa 6.2, jossa käsitellään mieluisia lukusisältöjä, on vastauksista tehty ympyräkaaviot. Kaikki kaavioiden luvut ovat prosenttilukuja. Tutkimustuloksia luettaessa on syytä muistaa, että kyse on itseraportoinnista, eli tästä tutkimuksesta voimme ainoastaan päätellä, kuinka paljon kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten itse raportoivat kuluttavansa kirjallisuutta.

6.1 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumukset

6.1.1 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten painettujen kirjojen lukijoina

Ensimmäisen kysymyksen oli tarkoitus yleisesti kartoittaa, miten oppilas kuluttaa kirjallisuutta vai kuluttaako ollenkaan. Kysymys oli *Luetko painettuja kirjoja vai kuunteletko äänikirjoja*. Vastausvaihtoehtoja oli neljä. Kaikista vastaajista (sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisten) 37 % vastasi kysymykseen, ettei lue painettuja kirjoja eikä kuuntele äänikirjoja, toisin sanoen 37 % kaikista vastaajista ei kuluta kirjallisuutta ollenkaan. Alla olevasta pylväskaaviosta (kuvio 1) voidaan puolestaan nähdä ikäryhmien vastauksien jakautuminen. Vastausvaihtoehdon *Luen painettuja kirjoja* vastasi 32 % kuudesluokkalaisten ja 26 % yhdeksäsluokkalaisten. Sen sijaan vastausvaihtoehdon *Kuuntelen äänikirjoja* vastasi 10 % kuudesluokkalaisten ja 14 % yhdeksäsluokkalaisten. Puolestaan sekä äänikirjoja että painettuja kirjoja, ilmoitti kuluttavansa kuudesluokkalaisten 34 % ja yhdeksäsluokkalaisten puolestaan vain 14 %. Kuudesluokkalaisten 24 % ilmoitti, ettei kuluta kirjallisuutta ollenkaan ja yhdeksäsluokkalaisten jopa 46 %.

Jos tarkastelemme tarkemmin nimenomaan painettujen kirjojen osuutta, voimme laskea, että painettuja kirjoja yhteensä kuudesluokkalaisista ilmoitti lukevansa jopa 66 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisista yhteensä vain 40 %. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten painettujen kirjojen kuluttamisessa on siis erittäin huomattava ero; kuudesluokkalaisista painettuja kirjoja kuluttaa jopa 26 % enemmän kuin yhdeksäsluokkalaiset.

Kuvio 1. Luetko painettuja kirjoja vai kuunteletko äänikirjoja

Toisessa kysymyksessä oli tarkoitus kartoittaa painettuihin kirjoihin käytettyä aikaa viikossa (kuvio 2). Kysymys oli *Arvioi paljonko käytät vapaa-aikaasi painetun kirjan lukemiseen viikossa*. Luokka-kohtaisesti katsottuna *0-2 tuntia* viikossa kuudesluokkalaisista vastasi 46 % ja yhdeksäsluokkalaisista 82 %. Ylivoimaisesti suurin osa vastaajista vastasi tähän kysymykseen pienimmän mahdollisen ajan. Vastauksen *2-5 tuntia* viikossa vastasi kuudesluokkalaisista 32 % ja yhdeksäsluokkalaisista vain 9 %. Vastauksen *5-10 tuntia* viikossa vastasi kuudesluokkalaisista 11 % ja yhdeksäsluokkalaisista 7 %. Suurimman tuntimäärän eli *enemmän kuin 10 tuntia* valitsi kuudesluokkalaisista jopa 11 %, mutta yhdeksäsluokkalaisista vain 2 %. Huomionarvoista on, että 57 yhdeksäsluokkalaisesta vain yksi vastasi lukevansa painettuja kirjoja enemmän kuin 10 tuntia viikossa, kun taas 41 kuudesluokkalaisesta jopa neljä vastasi lukevansa painettuja kirjoja enemmän kuin 10 tuntia viikossa. Tässäkin on siis huomattavissa suuri ero kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä.

Kuvio 2. Arvioi paljonko käytät vapaa-aikaasi painetun kirjan lukemiseen viikossa

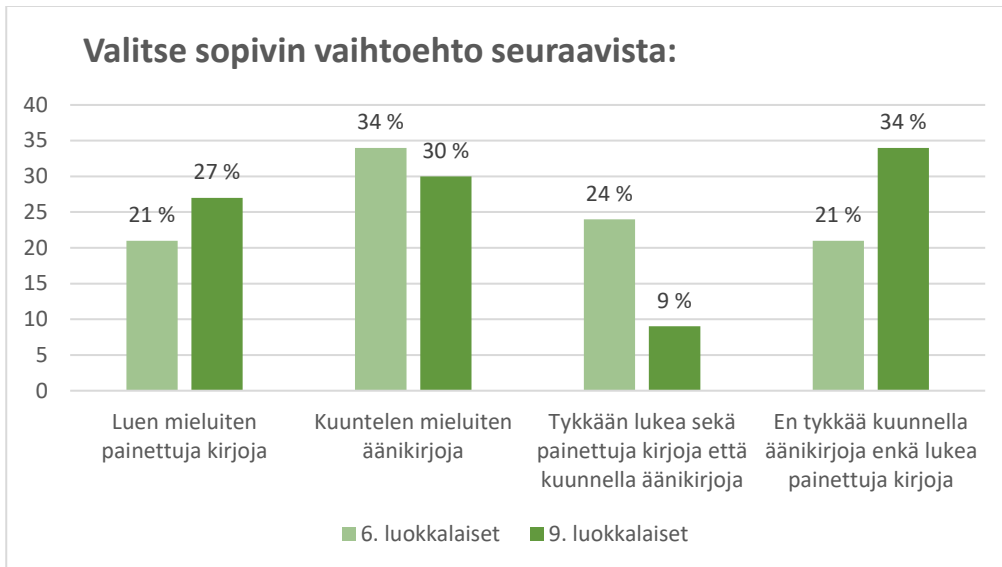
Kuviossa 3 on vastaukset kysymykseen *Arvioi kuinka monta painettua kirjaa olet lukenut viimeisen vuoden aikana*. Tässä kysymyksessä oli siis tarkoitus kartoittaa, kuinka paljon ikäryhmät määrällisesti lukevat. Tähän kysymykseen vastaukset eivät olleet yhtä selkeästi jakautuneet ikäryhmien kesken verrattuna aiempiin kysymyksiin, joissa näkyi selkeä ero ikäryhmien välillä. Vaihtoehdon *en ole lukenut yhtään kokonaista kirjaa* vastasi kuudesluokkalaisista 23 % ja yhdeksäsluokkalaisista 24 %. Sen sijaan vastausvaihtoehdossa *enemmän kuin 10 kirjaa* ero oli huomattava; jopa 36 % kuudesluokkalaisista vastasi lukeneensa yli 10 kirjaa vuoden aikana, kun taas yhdeksäsluokkalaisista vain 9 %. Vastausvaihtoehdon *5–10 kirjaa* vastasi kuudesluokkalaisista 15 % ja yhdeksäsluokkalaisista 7 %. Vaihtoehdon *2–5 kirjaa* vastasi kuudesluokkalaisista vain 8 % kun taas yhdeksäsluokkalaisista jopa 29 %. *1–2 kirjaa* valitsi puolestaan 18 % kuudesluokkalaisista ja 31 % yhdeksäsluokkalaisista. Kuudesluokkalaisille yleisintä oli siis ollut lukea enemmän kuin 10 kirjaa, 1–2 kirjaa tai ei yhtään kokonaista kirjaa viimeisen vuoden aikana. Yhdeksäsluokkalaisille yleisintä oli olla lukenut 1–2 kirjaa, 2–5 kirjaa tai ei yhtään kokonaista kirjaa viimeisen vuoden aikana.

Määrällisesti siis kuudesluokkalaisten raportoivat lukeneensa viimeisen vuoden aikana enemmän kirjoja kuin yhdeksäsluokkalaisten, mutta tässä vastauksessa tulee kiinnittää huomiota myös luettavaan sisältöön. Kappaleessa 6.2 käyn tarkemmin läpi lukusisältöjä, mutta tässä yhteydessä täytynee mainita, että kuudesluokkalaisten lukemien kirjojen määrä oli huomattavasti suurempi kuin yhdeksäsluokkalaisten osaltaan luultavasti siksi, että heidän suosituimpia genrejään olivat esimerkiksi sarjakuvakirjat, jotka ovat usein nopeita lukea.

Kuvio 3. Arvioi kuinka monta painettua kirjaa olet lukenut viimeisen vuoden aikana

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin, miten he mieluiten kuluttaisivat kirjallisuutta vai kuluttaisivatko ollenkaan. Tämän kysymyksen vastaukset näkyvät kuviosta 4. Jos tarkastelemme nimenomaan painettujen kirjojen osalta tämän kysymyksen vastauksia, huomaamme, että kuudesluokkalaisten 21 % lukee mieluiten painettuja kirjoja ja 24 % tykkää kuunnella sekä äänikirjoja että lukea painettuja kirjoja. Yhteensä heistä siis lukisi painettuja kirjoja mieluiten 45 %. Yhdeksäsluokkalaisten 27 % lukisi mieluiten painettuja kirjoja ja 9 % tykkää lukea sekä painettuja kirjoja että kuunnella äänikirjoja. Yhteensä yhdeksäsluokkalaisten lukisi painettuja kirjoja mieluiten 36 %. Kuudesluokkalaisten valitsi painetun kirjan 9 % enemmän kuin yhdeksäsluokkalaisten. Vastauksen ettei tykkää kuunnella äänikirjoja eikä lukea painettuja kirjoja, vastasi yhdeksäsluokkalaisten 34 % ja kuudesluokkalaisten 21 %.

Kuvio 4. Valitse sopivin vaihtoehto seuraavista

6.1.2 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset äänikirjojen kuuntelijoina

Molempia ikäryhmiä yhdessä tarkasteltaessa 53 % vastaajista ei ole kuunnellut yhtään äänikirjaa viimeisen vuoden aikana. Enemmän kuin 10 äänikirjaa vuodessa on puolestaan vastannut kaikista vastaajista 9 %. Ensimmäistä kysymystä *Luetko painettuja kirjoja vai kuunteletko äänikirjoja* tarkasteltaessa huomataan, että yhteensä molemmista ikäluokista 66 % ei kuuntele äänikirjoja ollenkaan (kuvio 1). Tästä voimme laskea, että yhteensä näistä ikäryhmistä 34 % kuuntelee äänikirjoja vähintäänkin joskus. Jos palaamme vielä ensimmäiseen kysymykseen *Luetko painettuja kirjoja vai kuunteletko äänikirjoja* (kuvio 1) ja tarkastelemme sen vastauksia tällä kertaa äänikirjojen kuuntelemisen näkökulmasta, voimme huomata, että kuudesluokkalaisista 10 % ilmoitti kuuntelevansa vain äänikirjoja ja 34 % sekä äänikirjoja että painettuja kirjoja. Kuudesluokkalaisista yhteensä jopa 44 % ilmoitti kuuntelevansa äänikirjoja osana lukutottumuksiaan. Yhdeksäsluokkalaisista 14 % ilmoitti kuuntelevansa vain äänikirjoja ja 14 % sekä äänikirjoja että painettuja kirjoja. Yhteensä yhdeksäsluokkalaisista äänikirjoja kuunteli siis 28 %. Tulosten mukaan äänikirjat ovat tavoittaneet kuudesluokkalaiset huomattavasti paremmin kuin yhdeksäsluokkalaiset.

Jos palaamme vielä taaksepäin ja tarkastelemme myös kuviota 4 nimenomaan äänikirjojen näkökulmasta, näemme, että äänikirjoja mieluiten kuuntelisi 34 % kuudesluokkalaisista ja 30 % yhdeksäsluokkalaisista. Tykkään lukea sekä painettuja kirjoja että kuunnella äänikirjoja vastasi puolestaan 24 % kuudesluokkalaisista ja 9 % yhdeksäsluokkalaisista. Yhteensä kuudesluokkalaisista kuuntelisi mieluiten äänikirjoja siis jopa 58 % ja yhdeksäsluokkalaisista 33 %. Kuudesluokkalaiset kuuntelisivat näiden tulosten perusteella äänikirjoja huomattavasti mieluummin kuin yhdeksäsluokkalaiset.

Kuviosta 5 nähdään äänikirjan kuuntelemiseen käytetyn vapaa-ajan jakautuminen ikäryhmittäin. Kuudesluokkalaisista jopa 10 % vastasi kuuntelevansa ajallisesti enemmän kuin 10 tuntia viikossa äänikirjoja. Yhdeksäsluokkalaisilla tämä sama luku oli 0 % eli yksikään yhdeksäsluokkalaisista vastaajista ei kuuntele äänikirjoja yli 10 tuntia viikossa. Vastauksen 0–2 tuntia viikossa vastasi molemmista ikäryhmistä ylivoimaisesti suurin osa; kuudesluokkalaisista 72 % ja yhdeksäsluokkalaisista jopa 88 %. 2–5 tuntia viikossa vastasi kuuntelevansa kuudesluokkalaisista jopa 13 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisista ainoastaan 5 %. Kuitenkin 5–10 tuntia vastasi yhdeksäsluokkalaisista 7 % ja kuudesluokkalaisista vain 5 %.

Kuvio 5. Arvioi paljonko käytät vapaa-aikaasi äänikirjan kuuntelemiseen viikossa

Kysymykseen siitä, kuinka monta äänikirjaa määrällisesti on kuunnellut viimeisen vuoden aikana (kuvio 6) yhdeksäsluokkalaisista 61 % vastasi, ettei ole kuunnellut yhtään kokonaista äänikirjaa ja kuudesluokkalaisista 39 %. Enemmän kuin 10 äänikirjaa viimeisen vuoden aikana oli lukenut kuudesluokkalaisista jopa 17 %, mutta yhdeksäsluokkalaisista vain 4 %. Tämän kysymyksen ääripäissä vaikuttaa siis olevan kaikista eniten eroja ikäryhmien välillä. Keskellä olevissa vaihtoehdoissa ei sen sijaan ole merkittäviä eroja ikäryhmien välillä. 5–10 kirjaa oli molemmissa ikäryhmissä kuunnellut 5 % ja 2-5 kirjaa yhdeksäsluokkalaista 9 % ja kuudesluokkalaisista 10 %. 1–2 kirjaa oli kuunnellut kuudesluokkalaisista 29 % ja yhdeksäsluokkalaisista 21 %.

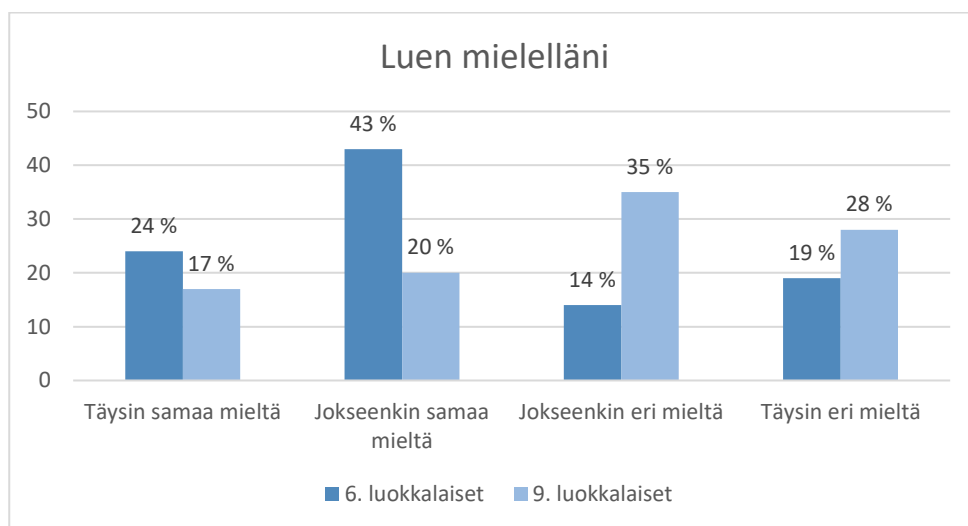

Kuvio 6. Arvioi kuinka monta äänikirjaa olet kuunnellut viimeisen vuoden aikana

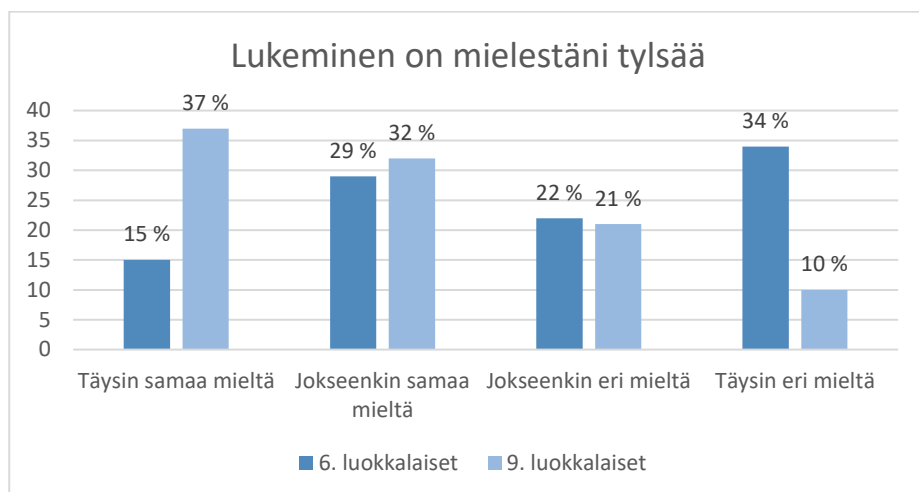
6.1.3 Lukemisen mielekkyys ja tärkeys kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten mielestä

Kahdeksannessa kysymyksessä tuli reagoida väitteeseen *Luen mielelläni* ja valita itselleen neljästä vaihtoehdosta sopivin (kuvio 7). Tässä kysymyksessä näemme selkeän jakauman kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä; kuudesluokkalaisten lukevat selkeästi enemmän mielellään kuin yhdeksäsluokkalaisten. Kuudesluokkalaisten jopa 24 % vastasi kysymykseen *samaa mieltä*, kun taas yhdeksäsluokkalaisten vain 17 %. *Jokseenkin samaa mieltä* vastasi kuudesluokkalaisten jopa 43 %, kun taas vastaava luku yhdeksäsluokkalaisten oli vain 20 %. Täysin eri mieltä puolestaan vastasi yhdeksäsluokkalaisten jopa 28 % ja kuudesluokkalaisten puolestaan vain 19 %. *Jokseenkin eri mieltä* yhdeksäsluokkalaisten vastasi 35 % ja kuudesluokkalaisten vain 14 %. Kaiken kaikkiaan kuudesluokkalaisten lukevat merkittävästi enemmän mielellään kuin yhdeksäsluokkalaisten.

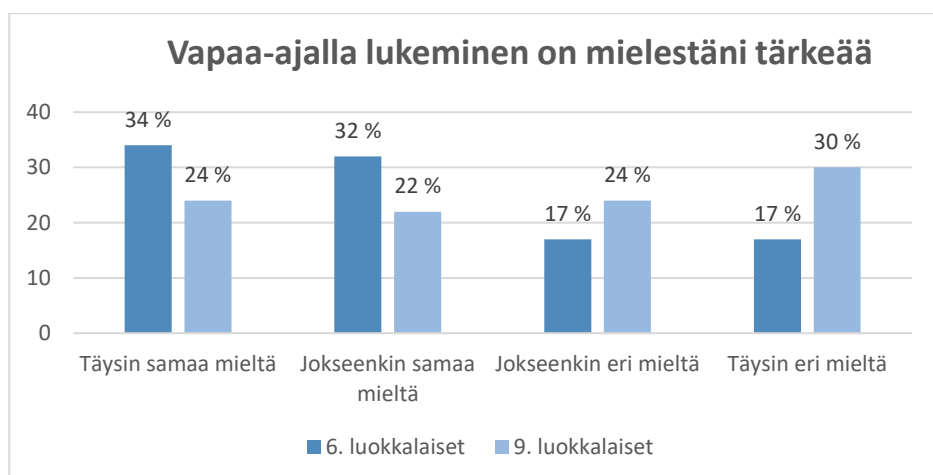
Kuvio 7. Luen mielelläni

Kysymyksessä 9 kartoitettiin puolestaan vastakkaista kuin edellisessä kysymyksessä (kuvio 8). Siinä väitteenä oli *Lukeminen on mielestäni tylsää* ja siihen tuli taas vastata neljästä vaihtoehdosta itselle sopivin. Tämän kysymyksen vastausten jakautuminen oli räikeää eli erot kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä olivat hyvin merkittävät. Jopa 37 % yhdeksäsluokkalaisten vastasi kysymykseen *Täysin samaa mieltä*, kun vastaava luku kuudesluokkalaisten oli vain 15 %. Vastaavasti *Täysin eri mieltä* vastasi yhdeksäsluokkalaisten vain 10 % ja kuudesluokkalaisten jopa 34 %.

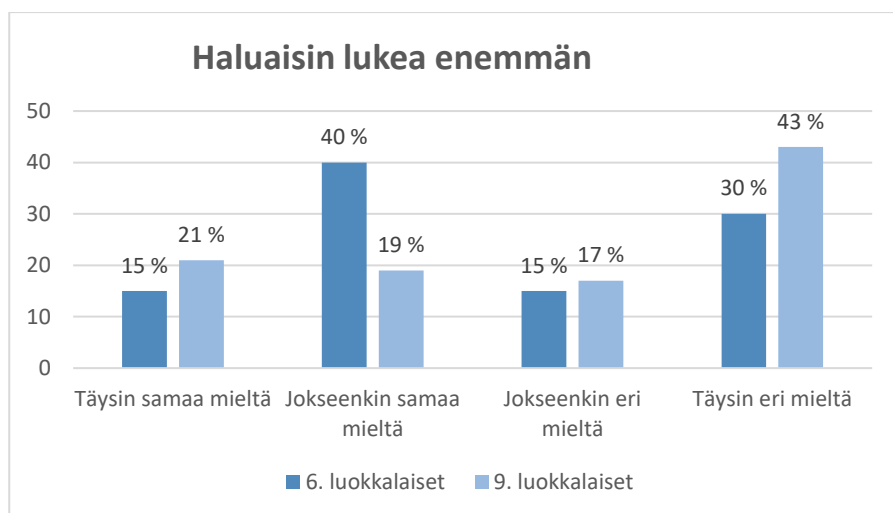
Kuvio 8. Lukeminen on mielestäni tylsää

Seuraavassa kysymyksessä kartoitettiin kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten ajatuksia vapaa-ajan lukemisen tärkeydestä väitteellä *Vapaa-ajalla lukeminen on mielestäni tärkeää*. Vastausvaihtoehtoja oli jälleen neljä (kuvio 9). Myös tässä kysymyksessä oli nähtävissä suurta eroa kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten vastauksissa. Jopa 30 % yhdeksäsluokkalaista vastasi, ettei vapaa-ajalla lukeminen ole tärkeää, kun vastaava luku kuudesluokkalaisten oli vain 17 %. Vapaa-ajalla lukemista tärkeänä pitää yhdeksäsluokkalaisten kuitenkin 24 % ja kuudesluokkalaisten 34 %. Lukemista jokseenkin tärkeänä pitää kuudesluokkalaisten jopa 32 % ja yhdeksäsluokkalaisten 22 %. Jokseenkin eri mieltä vastasi yhdeksäsluokkalaisten jopa 24 % ja kuudesluokkalaisten vain 17 %. Kuudesluokkalaisten pitävät siis vapaa-ajan lukemista huomattavasti tärkeämpänä kuin yhdeksäsluokkalaisten.

Kuvio 9. Vapaa-ajalla lukeminen on mielestäni tärkeää

Seuraavana monivalintana pyydettiin vastaamaan väitteeseen *Haluaisin lukea enemmän*. Vaihtoehtoja oli taas neljä (kuvio 10). Tässäkin ikäryhmien välillä oli eroja, mutta ei niin merkittäviä kuin monessa muussa kysymyksessä. Kuitenkin jopa 43 % yhdeksäsluokkalaisista ei haluaisi lukea enemmän ja kuudesluokkalaisista 30 %. Vastaavasti *täysin samaa mieltä* vastasi kuudesluokkalaisista vain 15 % ja yhdeksäsluokkalaisista 21 %. Sen sijaan *jokseenkin samaa mieltä* vastasi kuudesluokkalaisista jopa 40 % ja yhdeksäsluokkalaisista 19 %. Kaiken kaikkiaan tämän kysymyksen vastauksista ei voinut hirveästi päätellä, sillä erot eivät olleet niin merkittäviä. Tässä on otettava huomioon myös se, että kuudesluokkalaiset lukevat jo valmiiksi enemmän ja siksi vaihtoehtoon *täysin samaa mieltä* on tullut vain 15 %.

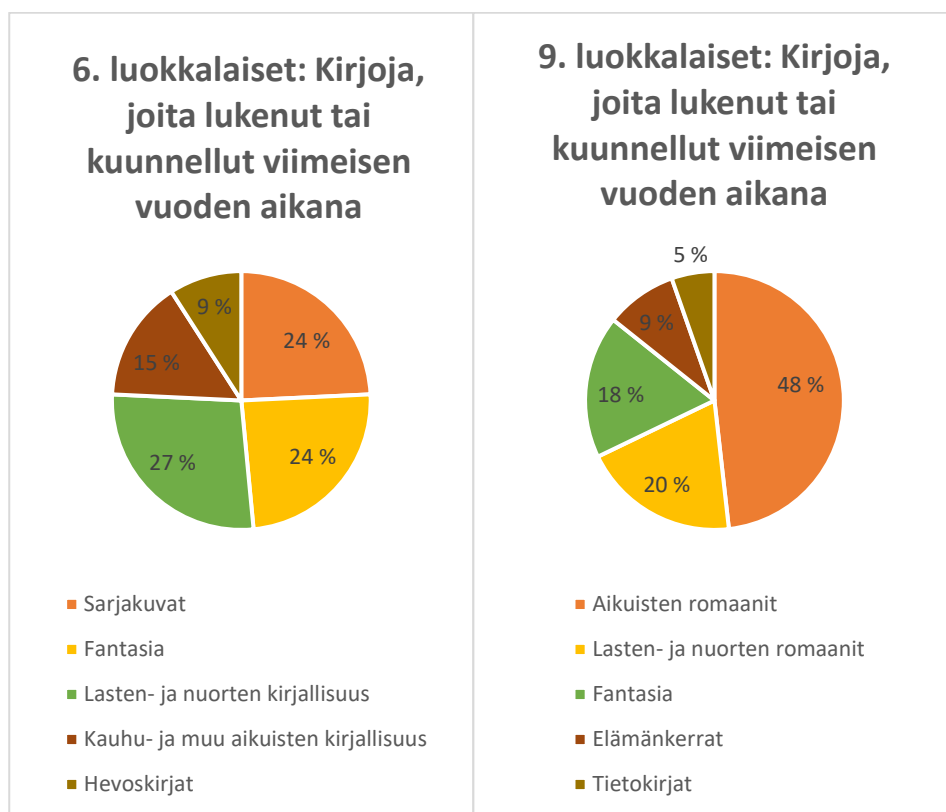
Kuvio 10. Haluaisin lukea enemmän

6.2 Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukusisältöjä

Tässä kappaleessa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseen eli siihen, millaista sisältöä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset ilmoittavat mieluiten lukevansa. Tarkastelen kummankin ikäluokan lukusisältöjä rinnakkain vertailemalla. Olen kummankin ikäluokan vastaukset lajitellut viiteen suosituimpaan genreen laadullista sisällönanalyysia apunani käyttäen.

6.2.1 Mitä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset lukevat?

Kysymykseen mitä on lukenut viimeisen vuoden aikana vastaukset jaoin viiteen suosituimpaan genreen kummassakin ikäluokassa laadullista sisällönanalyysia ja teemoitteluä apunani käyttäen. Kuudesluokkalaisilla jaottelusta tuli seuraavanlainen: *sarjakuvat, fantasia, lasten- ja nuorten kirjallisuus, kauhu- ja muu aikuisten kirjallisuus* ja *hevoskirjat*. Yhdeksäsluokkalaisilla puolestaan viiden luetuimman genren joukossa olivat: *aikuisten romaanit, lasten- ja nuorten romaanit, fantasia, elämäkerrat* ja *tietokirjat*. Nämä viisi genreä olivat ylivoimaisesti vuoden aikana luetuimpia kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa (kuvio 7).

Kuvio 7. Kirjoja, joita lukenut tai kuunnellut viimeisen vuoden aikana, viisi suosituinta genreä

Kuudesluokkalaisten vastausten perusteella 27 % vastaajista on viimeisen vuoden aikana lukenut tai kuunnellut lasten- ja nuorten kirjallisuutta, 24 % fantasiakirjallisuutta ja 24 % sarjakuvia. Lasten- ja nuorten kirjallisuus, sarjakuvat ja fantasiakirjallisuus olivat siis ylivoimaisesti luetuimpia genrejä viimeisen vuoden aikana kuudesluokkalaisten keskuudessa. Neljänneksi luetuimmaksi ja kuunnelluimmaksi genreksi nousi kauhu- ja muu aikuisten kirjallisuus (15 %) ja viidenneksi hevostkirjat (9 %). Yhdeksäluokkalaisten vastausten perusteella yhdeksäluokkalaiset suosivat jo paljon aikuisten kirjallisuutta, sillä aikuisten kirjallisuutta ilmoitti lukeneensa viimeisen vuoden aikana lähes puolet vastaajista (48 %). Aikuisten romaanien lisäksi suosituimpina näyttäytyivät lasten- ja nuorten romaanit (20 %) sekä fantasiakirjallisuus (18 %). Näiden lisäksi suosittua oli lukea elämäkertoja (9 %) ja muuta tietokirjallisuutta (5 %). Olen ottanut hevostkirjat sekä elämäkerrat erikseen muusta tietokirjallisuudesta, koska niitä vastasi niin moni vastaajista.

Kun vertaamme ikäluokkien viimeisen vuoden aikana luettuja sisältöjä keskenään, huomaamme, että yhdeksäluokkalaiset lukevat huomattavasti enemmän aikuisten kirjallisuutta kuin kuudesluokkalaiset. Fantasiakirjallisuus sekä lasten- ja nuorten kirjallisuus olivat puolestaan aika samoilla tasoilla kummassakin ikäluokassa. Kaksi genreä osoittautuivat puolestaan aivan eriksi näissä ikäluokissa: kuudesluokkalaiset lukevat paljon sarjakuvia, kun taas yksikään yhdeksäluokkalainen ei ilmoittanut lukevansa sarjakuvia, lisäksi elämäkertoja puolestaan moni yhdeksäluokkalainen ilmoitti lukevansa, mutta yksikään kuudesluokkalainen ei ilmoittanut lukevansa elämäkertoja.

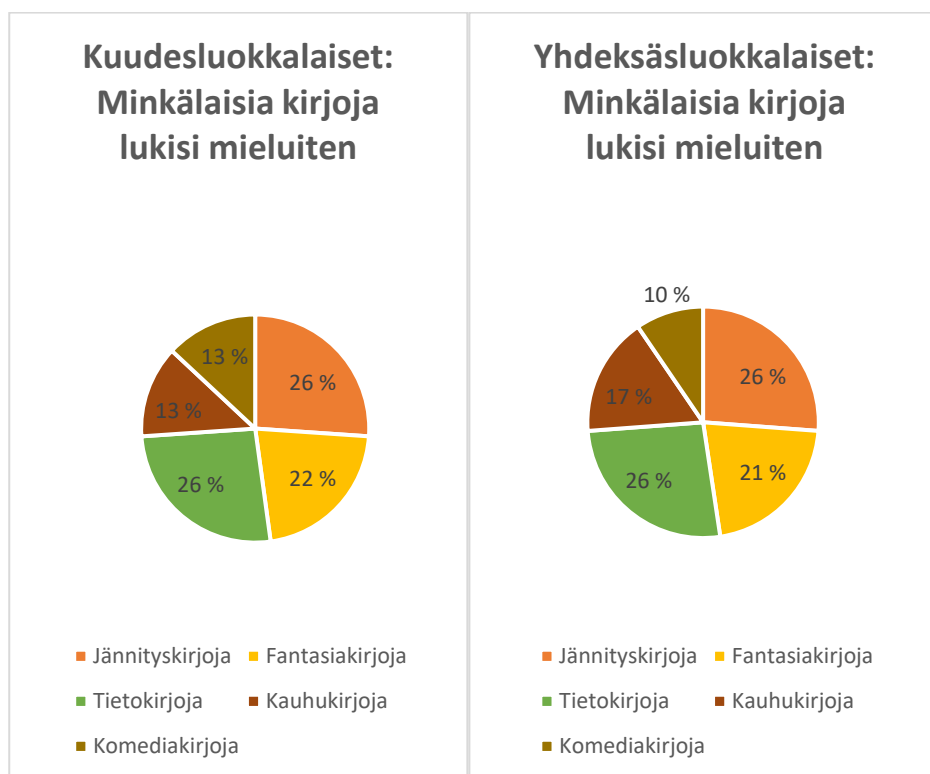
Kuudesluokkalaisten viimeisen vuoden aikana luettuna sarjakuvana nousi useammassa vastauksessa ilmi sarjakuvasarja *Neropatin päiväkirjat*. Fantasiakirjallisuudessa eniten luettuja ja useampaan kertaan vastauksissa mainittuja olivat puolestaan *Harry Potterit*, *Hobbit* sekä *Narnia*. Lasten- ja nuorten kirjallisuuden genressä viimeisen vuoden aikana luetuissa puolestaan oli hajontaa huomattavasti enemmän, mutta esille nousi kirjoja kuten *Ella ja kaverit*, *Sade on kaikille sama*, *Sydämenlyönnin päässä*, *heittäydy jos uskallat* ja *taika-akatemia*. Myös osuudessa kauhu- ja muu aikuisten kirjallisuus vastauksissa oli paljon hajontaa, mutta siitä genrestä mainittiin teoksia kuten *Puoliksi paha*, *Varjo menneisyydestä*, *Maailman tulevaisuus ja loppu* sekä *Sydänmailla*. Genressä hevostkirjat mainittiin esimerkiksi ratsastusvalmentaja *Kyra Kyrklundin ratsastuskirjat*, *ponikartano -kirjasarja* sekä *Hevostyttö Iitu*.

Yhdeksäsluokkalaiset mainitsivat viimeisen vuoden aikana luetuiksi kirjoiksi aikuisten kirjallisuudesta paljon klassikkoromaaneja kuten *Sinuhe egyptiläinen*, *Agatha Christien romaaneja*, *Seppo Jokisen romaaneja*, *Tuntematon sotilas*, *Tuomas Kyrön kirjoja*, *Puhdistus* sekä *Häräntappoase*. Fantasiakirjallisuudessa moni mainitsi *Harry Potterin*, mutta sen lisäksi fantasiasta mainittiin muun muassa *Varjojen kaupungit*, *Neron torni* ja *Magnus Chase*. Lasten- ja nuorten kirjallisuudesta suosittuna näyttäytyi nuortenkirjat *yksi meistä valehtelee* ja *yksi meistä on seuraava*. Näiden lisäksi *Neiti etsivä* ja *Tähtiin kirjoitettu virhe* mainittiin useampaan kertaan. Elämänkerroista esimerkiksi *Kimi Räikkösen elämänkerta*, *Jarkko Ruudun elämänkerta* ja *Miika Mehmetin elämänkerta* mainittiin viimeisen vuoden aikana luettuihin. Tietokirjoihin puolestaan mainittiin esimerkiksi *Idiootit ympärilläni*.

Seuraavassa kysymyksessä kartoitettiin, mitä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset lukisivat mieluiten, jos saisivat valita (kuvio 8). Kuudesluokkalaisten viiden suosituimman genren joukossa olivat *jännityskirjat* (26 %), *fantasiakirjat* (22 %), *tietokirjat* (26 %), *kauhukirjat* (13 %) ja *komediakirjat* (13 %). Yhdeksäsluokkalaisten viisi suosituinta genreä olivat *jännityskirjat* (26 %), *tietokirjat* (26 %), *fantasiakirjat* (21 %), *kauhukirjat* (17 %) ja *komediakirjat* (10 %). Kaiken kaikkiaan genret olivat siis samat, mutta niiden prosenttimäärissä on eroja.

Jännityskirjojen prosenttiluku oli molemmilla ikäryhmillä sama eli 26 %. Myös tietokirjojen osuus oli molemmilla ikäryhmillä sama eli 26 % ja myös fantasiakirjoissa lähes sama: 22 % kuudesluokkalaisilla ja 21 % yhdeksäsluokkalaisilla. Kauhukirjoja puolestaan lukisi mieluiten yhdeksäsluokkalaisista 17 % ja kuudesluokkalaisista 13 %. Komediakirjojen osuus puolestaan oli kuudesluokkalaisilla hieman suurempi (13 %) kuin yhdeksäsluokkalaisilla (10 %). Kaiken kaikkiaan mieluiten luettavat tai kuunneltavat sisällöt näyttävät olevan jopa yllättävän samanlaisia.

Vaikka esimerkiksi tietokirjallisuus on genrenä molempien ikäryhmien suosiossa, on sisällöllisesti genren sisällä nähtävissä variaatiota. Kuudesluokkalaiset suosivat hevos- ja eläinkirjoja, kun taas yhdeksäsluokkalaiset suosivat esimerkiksi elämäkertoja ja niin kutsuttuja self help -kirjoja. Fantasiakirjallisuudessa puolestaan oli genren sisällä vain vähän variaatiota. Molemmissa ikäryhmissä mainittiin Harry Pottereita, Hobittia ja Taru sormusten herraa. Nämä edellä mainitut fantasiakirjat ovat kovia klassikoita, joita varmaan lähemmäs jokainen on nuorena joskus lukenut, joten ne eivät vastauksina olleet kummassakaan ikäryhmässä yllättäviä. Jännityskirjoissa puolestaan oli jonkin verran variaatiota genren sisällä. Laskin nimittäin tähän genreen yhdeksäsluokkalaisilta dekkareita ja kuudesluokkalaisilta nuorten jännitysromaneja. Tässä genressä näkyi se, minkä jo aiemmassa kysymyksessä havaitsin eli, että yhdeksäsluokkalaiset lukevat enemmän mielellään jo aikuisten kirjoja kuin kuudesluokkalaiset.

Kuvio 8. Minkälaisia kirjoja lukisi mieluiten

6.2.2 Syitä lukemiselle tai lukemattomuudelle

Nyt olen käynyt läpi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten lukutottumuksia sekä lukusisältöjä oman tutkimukseni perusteella. Viimeinen kyselytutkimukseni kysymys kuitenkin selvitti, millaisia syitä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten antavat lukemiselle tai lukemattomuudelle. Halusin tämän tutkimuksen lopuksi sivuta vielä hieman oppilaiden kertomia syitä, sillä on relevanttia kysyä tietynlaiselle toiminnalle perusteluja. Halusin ottaa joitakin vastausesimerkkejä mukaan myös siksi, että ne antavat aika hyvin kokonaiskuvan lukemisharrastuksesta tai lukemattomuudesta. Esimerkiksi yhdeksäsluokkalaisten vastauksista käy hyvin selkeästi ilmi yleinen negatiivinen käsitys lukemisesta sekä käsitys siitä, että kaikki lukeminen on tylsää. Kuudesluokkalaisten vastaukset olivat puolestaan sekä määrällisesti että laadullisesti yhdeksäsluokkalaisten positiivisempia.

Määrällisesti kuudesluokkalaisten oli suurin piirtein saman verran perusteluja sekä lukemisharrastukselle että lukemattomuudelle. Kuudesluokkalaisten perustelivat lukemisharrastustaan muun muassa seuraavilla perusteluilla:

”Kirjojen lukeminen vähentää stressiä mulla”

”Se, että pystyy hypätä kirjan maailmaan”

”Aika kuluu nopeasti”

”Kirjojen lukemien rentouttaa”

”Saa rauhoituttua hyvin”

”Saan uutta tietoa”

”Se on mukavaa kun on hyvä kirja”

”Saa aikaa kulumaan”

”Aika kuluu sillon kun on tylsää”

”Ne kehittää lukutaitoa”

”Jos kirja on mielenkiintoinen sitä on kiva lukea”

Moni kuudesluokkalaisista vastasi ajankuluun, rentoutumiseen ja rauhoittumiseen liittyviä syitä. Vain pari oppilasta vastasi tiedonjanon ja lukutaidon kehittymisen olevan syy lukemisharrastukselle. Useampi vastasi, että kirjan avulla ajan saa kulumaan nopeammin. Muutama kuudesluokkalainen otti myös esille, että hyvä kirjan sattuessa kohdalle lukeminen on kivaa.

Kuudesluokkalaiset perustelivat lukemattomuuttaan muun muassa seuraavilla perusteluilla:

”En lue koska en tykkää”

”Aloittaminen on vaikeaa”

”En lue paljon koska lukihäiriö”

”En jaksa kun puhelin vie”

”En lue koska pelaan mieluummin”

”Ei kiinnosta lukee eikä oo järkeä tuhjata vapaa aikaa”

”En lue koska en vaan jaksa”

”Pelaan mieluummin”

Kuudesluokkalaisilla perustelut lukemattomuudelle olivat monella hyvin samankaltaisia. Moni kirjoitti, ettei jaksa tai ehdi tai että pelaa mieluummin. Joitakin hieman erilaisia vastauksia tuli myös, kuten esimerkiksi perustelu siitä, ettei lue lukihäiriön takia ja se, että lukemisen sanottiin suoraan olevan vapaa-ajan tuhlaamista. Pelaaminen ja puhelimen selaaminen mieluummin olivat myös yleisiä vastauksia.

Yhdeksäsluokkalaisilla puolestaan vastaukset perusteluissa jakautuivat huomattavasti enemmän negatiivisten vastausten ja lukemattomuuden perustelujen puolelle. Yhdeksäsluokkalaisilla lukemisharrastuksen perustelut olivat seuraavanlaisia:

”Saan unta illalla, kun luen”

”Kirjoihin on helppo syventyä ja kirjojen tarinankulkua voi tulkita lukiessa”

”Kirjan henkilöihin samaistuminen”

”Se on niin rauhallista”

”Siihen pystyy eläytyyn”

”Kirjojen avulla oppii ymmärtämään muita ihmisiä”

”Lukeminen on vain kivaa”

”Luen koska silloin pääsee muuhun maailmaan”

”Pystyy rentoutumaan ja voi oppia jotain”

Yhdeksäsluokkalaisilla moni vastasi samaistumiseen ja eläytymiseen liittyviä perusteluja sekä rauhoittumiseen ja rentoutumiseen liittyviä perusteluja. Kukaan yhdeksäsluokkalaisista ei vastannut lukevansa, koska se parantaa lukutaitoa tai koska haluaa oppia lisää.

Yhdeksäsluokkalaisten vastasivat lukemattomuuden perusteluiksi seuraavanlaisia perusteluja:

”Kirjat on perseestä”

”Ei vaan huvita”

”En lue, koska en jaksa”

”Ei jaksa keskittyä”

”Keskittyminen herpaantuu ja silmät ei jaksa”

”Kaikki kirjat tylsiä”

”En ehdi ikinä lukea”

”En jaksa lukea sillä en osaa hirveen hyvin niin minua ei huvita sitten lukea”

”En jaksa keskittyä ja sanat sekoaa sivuilla”

”Ei tule luettua koska suurin osa kirjoista tylsiä”

”En jaksa aloittaa”

”Tylsää”

Yhdeksäsluokkalaisten perusteluissa huomioni kiinnitti varsinkin se, että useampi vastasi, ettei keskittyminen riitä lukemiseen tai, että keskittyminen herpaantuu eikä sen takia jaksa. Lisäksi yleinen asenne lukemista kohtaan vaikutti olevan, että kaikki lukeminen on aina tylsää. Yleinen asenne lukemista kohtaan vaikuttaisi myös perustelujen puolesta olevan yhdeksäsluokkalaisilla paljon huonompi kuin kuudesluokkalaisilla. Oli myös yllättävää, että juuri kukaan ei vastannut lukevansa, koska se kehittää lukutaitoa tai koska siinä oppii uutta. Lukemista ei siis näissä ikäryhmissä mahdollisesti nähdä oppimisen ja kehittymisen kannalta vaan enemmänkin viihteen kannalta. Kuudesluokkalaisista useampi vastasi, että aika kuluu paremmin, kun lukee, kun taas yhdeksäsluokkalaisista yksikään ei vastannut ajankulkuun liittyvää vastausta.

Sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisista jotkin oppilaat vastasivat, etteivät lue lukihäiriön takia tai, koska eivät osaa lukea kovin hyvin. Nämä vastaukset tukevat ajatusta niin kutsutusta *lukutaitoa tukevasta kehästä* (jonka esittelin luvussa 2) eli siitä, että ne, jotka ovat hyviä lukijoita lukevat enemmän ja saavat koko ajan lisää minäpystyvyykokemuksia lukemisesta ja innostuvat siitä koko ajan enemmän, kun taas heikot lukijat eivät lue, eivätkä saa siitä minäpystyvyykokemuksia ja sikäli perustelevat lukemattomuuttaan huonolla lukutaidolla.

6.3 Tulosten yhteenveto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa alakoulun loppuvaiheessa ja yläkoulun loppuvaiheessa olevien lukutottumuksia ja lukusisältöjä. Erityisenä kiinnostuksenkohteena oli äänikirjat sekä se, miten tärkeänä ja mieluisana kuudesluokkalaiset pitävät lukemista verrattuna yhdeksäsluokkalaisiin. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena Tampereen, Ylöjärven ja Sastamalan eräissä peruskouluissa.

Tämän tutkimuksen tulokset kertovat selkeää viestiä alakoulun loppuvaiheessa olevien ja yläkoulun loppuvaiheessa olevien lukutottumusten eroavaisuuksista; kuudesluokkalaiset kuluttavat sekä painetuja kirjoja että äänikirjoja enemmän kuin yhdeksäsluokkalaiset. Ero oli huomattava, sillä kuudesluokkalaisista vain neljäsosa ilmoitti, ettei kuluta kirjallisuutta ollenkaan, mutta yhdeksäsluokkalaisista vastaava luku oli lähes puolet. Äänikirjat ovat saavuttaneet tämän tutkimuksen mukaan kuudesluokkalaiset paremmin kuin yhdeksäsluokkalaiset, mutta ylipäänsä äänikirjojen kuluttaminen on edelleen aika vähäistä sekä kuudes- että yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa, mikä oli mielestäni yllättävää. Tuloksista oli myös nähtävissä, että kuudesluokkalaisista osa (10 %) oli suorastaan himolukijoita ja vastasivat lukevansa tai kuuntelevansa yli 10 tuntia viikossa. Yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa himolukijoita oli kuitenkin enää todella vähän nimittäin vain 2–3 %. Alakoulun lopusta yläkoulun loppuun mentäessä voimme päätellä himolukijoiden määrän laskevan huomattavasti.

Myös määrällisesti kuudesluokkalaiset lukevat yhdeksäsluokkalaisia enemmän; ero oli huomattava, sillä kuudesluokkalaisista jopa 36 % oli lukenut yli 10 kirjaa viimeisen vuoden aikana, kun taas yhdeksäsluokkalaisista luku oli vain 9 %. Tähän tosin pitää ottaa huomioon myös lukusisällöt, sillä kuudesluokkalaiset ilmoittivat lukevansa paljon esimerkiksi sarjakuvakirjoja, jotka ovat nopeaa luetavaa ja joissa on paljon kuvia. Yhdeksäsluokkalaiset ilmoittivat puolestaan lukevansa paljon aikuisten romaaneja, jotka puolestaan kestävät paljon pidempään lukea. Määrällisesti myös äänikirjoja kuuntelevat kuudesluokkalaiset yhdeksäsluokkalaisia huomattavasti enemmän; kuudesluokkalaisista jopa 17 % vastasi kuunnelleensa enemmän kuin 10 kirjaa vuodessa, kun taas yhdeksäsluokkalaisilla vastaava luku oli vain 4 %. Tosin lukusisällöt tulee ottaa taas tässäkin huomioon, koska yhdeksäsluokkalaisten suosimat aikuisten kirjat kestävät pidempään kuunnella.

Toiseen tutkimuskysymykseen mentäessä huomaamme, että kuudesluokkalaiset pitivät lukemista myös mielekkäämpänä ja tärkeämpänä kuin yhdeksäsluokkalaiset. Ero oli tässäkin merkittävä. Jopa 30 % yhdeksäsluokkalaisista ei pitänyt vapaa-ajan lukemista ollenkaan tärkeänä, kun kuudesluokkalaisista vastaava luku oli vain 17 %. Lukemista tylsänä puolestaan piti yhdeksäsluokkalaisista jopa 37 %, mutta kuudesluokkalaisista vain 15 %. Kuudesluokkalaisista mielellään vastasi lukevansa 24 % ja jokseenkin mielellään jopa 43 %. Yhdeksäsluokkalaisista mielellään vastasi lukevansa vain 17 % ja jokseenkin mielellään vain 20 %.

Lukusisältöihin tarkemmin mentäessä näimme tutkimuksesta selkeästi, että yhdeksäsluokkalaiset lukevat ja kuuntelevat merkittävästi enemmän aikuisten kirjallisuutta kuin kuudesluokkalaiset, mikä on tietysti odotettu tulos. Alakoulun loppuvaiheesta yläkoulun loppuvaiheeseen tapahtuu siis paljon aikuistumista lukusisältöjen suhteen. Ilahduttavaa oli, miten paljon yhdeksäsluokkalaiset olivat viimeisen vuoden aikana lukeneet klassikkokirjallisuutta. Sen sijaan molemmat ikäryhmät lukivat aika paljon fantasiakirjallisuutta ja lasten- ja nuorten kirjallisuutta. Näiden lisäksi yhdeksäsluokkalaiset olivat löytäneet elämäkerrat ja kuudesluokkalaiset lukivat paljon sarjakuvia. Mieluisasta lukusisällöstä kyttäessä molemmilta ikäluokilta suosituimmat olivat jännityskirjallisuus, fantasiakirjallisuus ja tietokirjallisuus. Tulee kuitenkin huomata, että esimerkiksi jännityskirjallisuudessa ja tietokirjallisuudessa genren sisällä oli huomattavia eroja.

Kysyttäessä, mitä oppilaat mieluiten lukisivat tai kuuntelisivat, vastaukset kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten välillä olivat yllättävän samankaltaisia. Molemmilla ikäryhmillä jännityskirjallisuus, fantasiakirjallisuus ja tietokirjallisuus olivat kolme mieluiten luettua genreä. Esimerkiksi tietokirjallisuudessa genren sisällä ilmeni kuitenkin eroja; kuudesluokkalaiset lukevat ja kuuntelevat mieluiten eläinkirjoja, kun taas yhdeksäsluokkalaiset elämäkertoja tai self help -kirjoja. Fantasiakirjallisuudessa vastaukset olivat puolestaan samankaltaisia; molemmat ikäryhmät lukevat ja kuuntelevat mielellään Harry Pottereita, Hobittia ja Taru sormusten herrasta. Jännityskirjallisuudessa huomasimme saman, jonka jo aiemmassa kysymyksessä eli, että yhdeksäsluokkalaiset lukevat jo enemmän aikuisten jännityskirjallisuutta, kun taas kuudesluokkalaiset pitäytyvät nuorten jännitysromaaneissa.

Myös lukemisen tai lukemattomuuden perusteluja läpikäydessä saattoi huomata, että yleinen asenne lukemista kohtaan oli yhdeksäsluokkalaisissa merkittävästi huonompi kuin kuudesluokkalaisissa. Yhdeksäsluokkalaiset vastasivat huomattavasti enemmän perusteluja lukemattomuudelle kuin lukemiselle, kun taas kuudesluokkalaisissa molempia oli suurin piirtein saman verran. Yhdeksäsluokkalaisten suurimmat syyt lukemattomuudelle olivat se, että ei pysty keskittymään ja että lukeminen on tylsää, kun taas kuudesluokkalaisilla suurimmat syyt olivat, ettei ehdi tai että pelaa tai on puhelimella mieluummin.

6.4 Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Tämän tutkimuksen kanssa vastaavanlaista tutkimusta ei ole Suomessa tehty, vaikkakin lukutottumuksia ja nuorten lukumääriä on tutkittu runsaasti. Tutkimusta, jossa olisi äänikirjat mukana tai tutkittaisiin nuorten mieluisia lukusisältöjä ei ole sen sijaan yhtä paljon tutkittu. Löysin siis hyvin vähän tutkimustietoa äänikirjoista ja niiden kuluttamistottumuksista. Painettujen kirjojen lukemistottumuksista tutkimuksia sen sijaan löytyy paljonkin.

Tutkimustulokseni ovat linjassa Tilastokeskuksen vuonna 2017 saamien tulosten kanssa. Tilastokeskuksen mukaan lukeminen on yleisintä 10–14-vuotiaiden keskuudessa, kun taas 15–24-vuotiaiden keskuudessa lukeminen on laskenut radikaalista. (Tilastokeskus, 2017.) Myös tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat näitä Tilastokeskuksen tuloksia; kuudesluokkalaiset (12-vuotiaat) kuluttavat kirjallisuutta huomattavasti enemmän kuin yhdeksäsluokkalaiset (15-vuotiaat). Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan sisällöllisesti suosituinta oli kuluttaa jännitys- ja salapoliisiromaaneja, elämäkertoja ja fantasia- ja scifikirjoja. Tämä tutkimus vahvistaa myös tätä tulosta; tämän tutkimuksen mukaan fantasiakirjat sekä elämäkerrat olivat suosittuja, ja niiden lisäksi kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset kuluttivat jo paljon aikuisten kirjallisuutta, johon kuului jännitys- ja salapoliisikirjoja. Näyttää siltä, että lapsilla ja nuorilla on alakoulun loppuvaiheessa ja yläkoulun alkuvaiheessa vaihe, jolloin kulutetaan paljon kirjallisuutta, mutta joka menee ohi yläkoulun loppua kohti mentäessä. Tilastokeskuksen mukaan aikuisena lukeminen kuitenkin monilla taas lisääntyy nuoruuteen verrattuna.

Lisäksi tutkimukseni tukee myös Harjun tutkimusta (2018), jonka mukaan nuoret lukevat mielellään jännitys- ja fantasiakirjallisuutta. Kirjoista haetaan usein jännitystä ja omasta arjesta irtautumista, jolloin kirjat eivät saa olla tylsiä. Esimerkiksi fantasiakirjallisuus tarjoilee tarpeeksi erilaisen maailman nuoren omaan elämään nähden ja sikäli ruokkii omaa mielikuvitusta ja antaa pakopaikan omasta arjesta. Koulussa kirjallisuuden opetuksen haasteena on kuitenkin tasapainoilu lukuinnon herättämisen ja eri kirjallisuuden lajeihin tutustumisen välillä. (Harju, s. 51.)

Tutkimukseni on linjassa myös Anderssonin tutkimuksen (2019) kanssa siinä mielessä, että hänen mukaansa äänikirjojen suurin kuluttajakunta on 35–44 -vuotiaat aikuiset. Andersson ei kuitenkaan tutkimuksessaan tutkinut varsinaisesti nuorten äänikirjojen kuluttamista, mutta myös minun tutkimuksestani voimme päätellä, että suurin äänikirjojen kuluttajakunta on vanhempi ikäryhmä kuin kuudes- tai yhdeksäsluokkalaiset. Tästä tutkimuksesta sekä Anderssonin tutkimuksesta voimme päätellä, että äänikirjat eivät oikein ole saavuttaneet nuorempia ikäluokkia yhtä hyvin kuin ne ovat saavuttaneet aikuiset.

Vaikka äänikirjojen lukemisen määrä oli mielestäni hyvin alhainen, yllättävän moni vastasi silti, että kuuntelee mieluiten äänikirjoja, kun muina vaihtoehtoina oli painetun kirjan lukeminen tai ei kirjallisuuden kuluttamista ollenkaan. Tämä kertoo luultavasti siitä, että äänikirjoja joka tapauksessa pidetään mukavana tapana kuluttaa kirjallisuutta, vaikka niitä ei itse kovin paljon kuunneltaisikaan. Tulee myös ottaa huomioon, että äänikirjapalvelut ovat maksullisia palveluja, joita kaikkien vanhemmat eivät välttämättä ole halukkaita maksamaan. Joka tapauksessa tulokset osoittavat, että äänikirjoihin suhtautuminen on positiivista molemmissa ikäluokissa.

Aiemmat tutkimukset sekä tämä tutkimus osoittavat, että äänikirjasta ei ainakaan vielä ole painetulle kirjalle kilpailijaksi. Ei myöskään ole viitteitä siitä, että painettu kirja tulisi katoamaan, sillä niistä pidetään laajasti edelleen. Mielestäni e-kirjat ja äänikirjat voisi nähdä ennemminkin painetun kirjan rinnalle tulleina kirjallisuuden kuluttamisen muotoina, ja nämä eri kuluttamisen muodot voivat jopa tukea toisiaan ennemminkin kuin kilpailla keskenään. Äänikirjan suosio kuitenkin luultavasti on vielä kasvussa tulevaisuudessakin, koska äänikirja sopii nykypäivän maailmaan, jossa ympäristökysymykset ovat pinnalla ja elämme nopeatempoisessa maailmassa, jossa äänikirja toimii sekä rauhoittavana että aikaa säästävänä tapana kuluttaa kirjallisuutta. Äänikirjojen ja niiden kuluttamisen kehitys ovat kuitenkin hyvin vahvasti sidoksissa teknologian kehittymiseen, ja äänikirjoilta voidaan tulevaisuudessa odottaa yhä enemmän.

Kaiken kaikkiaan tästä tutkimuksesta voimme päätellä, että kiinnostus lukemiseen vähenee yläkouluun mentäessä ja murrosikäen tultaessa. On huomattavaa, että kirjallisuuden ”himokuluttaminen” vähenee huomattavasti alakoulun lopusta yläkoulun loppuun mentäessä. Äänikirjojen kohdalla yli kymmenen tuntia äänikirjoja kuuntelevien osuus oli 10 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisilla 0 %. Enemmän kuin 10 tuntia painettuja kirjoja lukevien osuus kuudesluokkalaisissa oli jopa 11 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisissa vain 3 %. Tähän osana saattaa vaikuttaa se, että kouluaineiden lukumäärät lisääntyvät ja koulussa vaaditaan yläasteella yhä enemmän, mikä saattaa aiheuttaa, ettei vapaa-ajan lukemiselle jää koulutöiden jälkeen enää paljoa aikaa. Tämä olisi kuitenkin mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe selvittää, miksi kirjallisuuden kuluttaminen vähenee näin radikaalisti alakoulun lopusta yläkoulun loppuun mentäessä. Lisäksi jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää, miten paljon nuoret toisella asteella ja korkeakouluissa lukevat verrattuna näihin saamiini tuloksiin, eli selvittää alkaako lukeminen taas kiinnostaa nuoria aikuisuuteen tultaessa.

Tämän tutkimuksen mukaan siis nuorten lukemista vähentää se, että jokin muu asia kuten pelaaminen tai älylaitteen selaaminen kiinnostaa enemmän, lukemiselle ei jää aikaa, keskittyminen ei riitä lukemiseen tai että lukemista pidetään tylsänä. Aiemmin kirjoja on luettu esimerkiksi tylsyyteen, mutta nykyään älylaitteita ja pelejä suositaan tylsyyteen eikä sellaista tylsää aikaa enää jää, jolloin luettaisiin kirjoja. Kirjan lukeminen tai kuuntelu vaatii keskittymiskykyä ja rauhoittumista, kun taas puhelimen selaaminen tai pelaaminen ei tarvitse, ja sikäli puhelimeen tai älylaitteeseen on tylsyyden tullessa helpompi tarttua. Kirjan aloittaminen saattaa monelle olla jo itsessään korkean kynnyksen takana siksi, että uuden kirjan juoneen pääseminen vaatii aina aikansa, kun taas puhelin vie nopeasti mukanaan.

Pidän huolestuttavana sitä, miten negatiivinen yleinen asenne lukemiseen on erityisesti yhdeksäsluokkalaisten keskuudessa, ja erityisesti sitä, että moni yhdeksäsluokkalainen vastasi, ettei jaksakaan keskittyä lukemiseen. Onko jatkuva älylaitteiden kanssa toimiminen ja jopa niiden avulla opiskelu aiheuttanut sen, että nuoriso ei jaksakaan enää keskittyä lukemiseen? Keskittymisen heikkouteen on varmasti monia syitä, mutta älylaitteet tuli ensimmäisenä mieleen, sillä älylaitteiden käyttö koulussa lisääntyy merkittävästi yläkouluun mentäessä.

Opettajalla on hyvin merkittävä rooli nuorten lukemisen tukemisessa. Usein nuoret kiinnostuvat viih-teellisemmistä kirjoista, ja niiden lukemista ei sovi väheksyä. Klassikoiden luetuttaminen koulussa tappaa helposti lukuintoa, jos sitä ei muutenkaan ole ollut. Lisäksi klassisempaan kirjallisuuteen tutustuttaminen on helpompaa, jos lukuinto on saatu syttymään. (Harju, s. 54.) Tämä tutkimus kertoi opettajille, millaista kirjallisuutta peruskoululaiset mielellään lukevat ja toivottavasti antoi viestiä myös siitä, miten erilaisista kirjoista eri oppilaat pitävät. Kannatan oppilaan omavalintaisen lukemisisällön lisäämistä peruskoulussa ja pakollisten klassikoiden pois jättämistä. Lukukipinä voi syttyä vain, jos oppilas saa valita itseään kiinnostavia kirjoja luettavaksi. Olemme yksilöitä myös tässä mielessä ja sikäli klassikot eivät voi kiinnostaa kaikkia ja väkisinkin tappaa lukuintoa osalla oppilaista.

6.5 Tulosten luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan, kuinka hyvin tutkimusmetodi kuvaa sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata ja kuinka hyvin tulokset ovat yleistettävissä perusjoukkoon (Tuomi & Sarajärvi 2002, s. 231). Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan pitää suuntaa antavina, sillä tutkimusjoukon koko on kohtuullinen. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voi kuitenkaan yleistää koko perusjoukkoon. Tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa tulee myös muistaa, että kyseessä on itseraportointi, jolloin voimme päätellä ainoastaan, mitä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset ilmoittavat lukevansa. Tästä tutkimuksesta emme voi siis päätellä, kuinka paljon kuudes- ja yhdeksäsluokkalaiset lukevat vaan ainoastaan, kuinka paljon he itse ilmoittavat lukevansa.

Luotettavuutta lisää se, että kyselytutkimus pilotoitiin yhdellä kuudesluokalla ennen kyselytutkimuksen aloittamista muille. Pilotoinnin yhteydessä pystyttiin varmistamaan, ettei tule mitään yllätyksiä vastaamiseen liittyen ja että nuoret ymmärtävät kysymykset. Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään myös varmistamalla kyselyn mahdollisimman hyvä onnistuminen tuomalla kyselytutkimuksen kysymykset etukäteen maisteriseminaariin muiden arvioitaviksi. Tutkimuksen tekijänä olin itse pitämässä kyselyä kuudesluokkalaisille, ja annoin mahdollisuuden kysyä, mikäli epäselvyyksiä ilmeni. Pystyin myös itse antamaan ohjeet ja painottamaan haluamiani asioita.

Yhdeksäsluokkalaisten tulosten luotettavuutta heikensi osaltaan se, että en ollut itse kyselyn pitäjänä vaan kyselyn pitivät toiset opettajat. Yhdeksäsluokkalaisille en siis voinut painottaa haluamani asioita, antaa itse ohjeita tai tarjota mahdollisuutta kysyä epäselvyyksistä. Annoin ohjeita kuitenkin kyselyn toteuttaneille opettajille. Kyselylomaketta käytettäessä emme kuitenkaan koskaan voi varmistua, että kaikki täyttävät vastaukset huolellisesti ja että kaikki ymmärtävät kysymykset oikein ja samalla tavalla. Kaikki nuoret eivät myöskään välttämättä kysyneet askarruttavia kysymyksiä.

Luotettavuutta osaltaan heikentää myös se, että emme voi varmistua, että oppilaat mainitsivat puhtaasti vain vapaa-aikana lukemaansa kirjallisuutta. Ongelma on myös siinä, että raja on häilyvä; onko oppilas maininnut kirjoja, joita lukee kotona, mutta lukee sitä koulua tai koulutyötä varten. Kyseessä ei ole vapaa-ajan lukeminen, jos se tehdään koulua tai koulutyötä varten, mutta emme voi olla varmoja, etteikö joku olisi vastannut myös kouluun tai koulutyöhön luettavia kirjoja.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta vähentää osaltaan myös se, että tutkimusjoukko ei ole satunnaisesti valikoitu, ja siihen kuuluu vain kolmen eri koulun oppilaita. Monet vastaajat ovat kavereita keskenään ja saattavat lukea samankaltaisia kirjoja sen takia. Lisäksi opettajien vinkkaamat kirjat saattavat yksipuolistaa tuloksia, jos useampi oppilas on opettajan toimesta innostunut samankaltaisista kirjoista. Varsinkin yhdeksäsluokkalaisilla äidinkielenopettaja on saattanut vinkata suosituista klassikoista. Vaikka äidinkielenopettajien vinkit ovat saattaneet vaikuttaa ohjaavasti vastauksiin, ovat oppilaat siltikin valinneet kirjansa itse.

LÄHTEET

- ANDERSSON, KIRA 2019: *Äänikirja mediatuotteena Suomessa 2019. Erityispiirteet, kulutustottumukset ja kehityskohteet*. Metropolia ammattikorkeakoulu. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/266881/Andersson_Kira.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 12.3.2022
- BookBeat verkkosivut. *Tuore suomalaistutkimus: Äänikirjat tehostavat ajankäyttöä, mutta auttavat myös rauhoittumiseen*. Saatavilla: <https://www.mynewsdesk.com/fi/bookbeat/pressreleases/tuore-suomalaistutkimus-aaenikirjat-tehostavat-ajankaeyttoeae-mutta-auttavat-myoes-rauhoittumiseen-2666025> Luettu 12.3.2022
- CLARK, CHRISTINA – HAWKINS, LUCY 2010: *Young People's Reading: The Importance of the home environment and family support*. National Literacy Trust. Saatavilla: <https://eric.ed.gov/?id=ED510272> Luettu 25.1.2022
- ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 2015: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- HARJU, JULIA 2018 – *Osaavatko teinit enää lukea? Lukemisen kulttuurit yläkouluikäisten kirjoituksissa*. Helsingin yliopisto. Saatavilla: <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/74130> Luettu: 23.4.2022
- HERKMAN, JUHA – VAINIKKA, ELIISA 2012: *Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere university press. Saatavilla: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66381/Lukemi_tavat_2012.pdf?sequence=1 Luettu 25.1.2022
- HIIDENMAA, PIRKKO 2018: *Yhä moniulotteisempi lukutaito*. Virittäjä 2/2018. Saatavilla: <https://journal.fi/virittaja/article/view/70975/34933?acceptCookies=1> Luettu 26.1.2022
- KAARTINEN, TAPIO 2015: *Monilukutaito kaikki kaikessa*. Tampereen yliopiston normaalikoulu. Saatavilla: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98047/monilukutaito_kaiikki_kai- kessa_2015.pdf?sequence=1
- LEINO, KAISA – NISSINEN, KARI – PUHAKKA, EIJA – RAUTOPURO, JUHANI 2016: *Lukutaito luodaan yhdessä*. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS 2016. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56333> Luettu 10.2.2022
- Lukukeskus verkkosivut. *10 faktaa lukemisesta*. Saatavilla: <https://lukukeskus.fi/esitykset/10-fak- taa-2020/> Luettu 10.2.2022
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Saatavilla: <https://eperusteet.opinto- polku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/428611> Luettu 12.4.2022
- RYAN, R. M – DECI, E.L 2000: *Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions*. *Contemporary Educational Psychology*. Saatavilla: <https://www.sciencedi- rect.com/science/article/pii/S0361476X99910202> Luettu 25.1.2022
- SAARINEN, PIRKKO – KORKIAKANGAS, MIKKO 2009: *Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulla*. BTJ -kustannus. Helsinki.
- SARAJÄRVI, ANNELI – TUOMI, JOUNI 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Suomen kustannusyhdistys verkkosivut. *Vuositilastot 2019 b ja c*. Saatavilla: <http://tilastointi.kus- tantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?reportName=SalesHistoryGenresPrintAndDigital->

[C.xml&language=FIN](#) ja <http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?report-Name=YearlySalesEurDigital-2017-6.xml&language=FIN> Luettu 25.1.2022

SULKUNEN, SARI – NISSINEN, KARI 2014: *Suomalaisnuorten lukijaprofiilit*. Suomen kasvatus-tieteellinen aikakauskirja.

TAINIO, LIISA – AHLHOLM, MARIA – GRÜNTAL, SATU – HAPPONEN, SIRKE – JUVO-NEN, RIITTA – KARVONEN, ULLA – RUOTARINNE, SARA 2020: *Ainedidaktisia tutkimuksia suomen kieli ja kirjallisuus koulussa*. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/316123/Ainedidaktisia%20tutkimuksia%2018_Suomen%20kieli%20ja%20kirjallisuus%20koulussa%202020.pdf#page=165 Luettu 12.4.2022

Tilastokeskuksen verkkosivut. *Lukemisen muutokset 2017. Kirjojen lukeminen lisääntynyt – Luettujen kirjojen määrä vähentynyt*. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_kat_001_fi.html

VEHKALAHTI, KIMMO 2014: *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Finn Lectuta. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf> Luettu 10.2.2022

LIITTEET

Liite 1: Forms sähköisen kyselylomakkeen kysymykset

1. Valitse luokka-asteesi:

- A) 6. luokka B) 9. luokka

2. Luetko painettuja kirjoja vai kuunteletko äänikirjoja?

- A) Luen painettuja kirjoja
B) Kuuntelen äänikirjoja
C) Luen sekä painettuja kirjoja että kuuntelen äänikirjoja
D) En lue painettuja kirjoja enkä kuuntele äänikirjoja

3. Arvioi paljonko käytät vapaa-aikaasi painetun kirjan lukemiseen viikossa?

- A) 0-2 tuntia viikossa
B) 2-5 tuntia viikossa
C) 5-10 tuntia viikossa
D) Enemmän kuin 10 tuntia viikossa

4. Arvioi paljonko käytät vapaa- aikaasi äänikirjan kuuntelemiseen viikossa?

- A) 0-2 tuntia viikossa
B) 2-5 tuntia viikossa
C) 5-10 tuntia viikossa
D) Enemmän kuin 10 tuntia viikossa

5. Arvioi kuinka monta painettua kirjaa olet lukenut viimeisen vuoden aikana?

- A) 1-2 kirjaa
B) 2-5 kirjaa
C) 5-10 kirjaa
D) Enemmän kuin 10 kirjaa
D) En ole lukenut yhtään kokonaista kirjaa

6. Arvioi kuinka monta äänikirjaa olet lukenut viimeisen vuoden aikana?

- A) 1-2 kirjaa
B) 2-5 kirjaa
C) 5-10 kirjaa
D) Enemmän kuin 10 kirjaa
E) En ole kuunnellut yhtään kokonaista kirjaa

7. Valitse sopivin vaihtoehto seuraavista:

- A) Luen mieluiten painettuja kirjoja
B) Kuuntelen mieluiten äänikirjoja
C) Tykkään sekä lukea äänikirjoja että lukea painettuja kirjoja
D) En tykkää kuunnella äänikirjoja enkä lukea painettuja kirjoja

8. Luen mielelläni.

- A) Täysin samaa mieltä
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

9. Mielestäni kirjojen lukeminen on tylsää

- A) Täysin samaa mieltä
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

10. Lukeminen vapaa-ajalla on mielestäni tärkeää.

- A) Täysin samaa mieltä
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

11. Haluaisin lukea enemmän.

- A) Täysin samaa mieltä.
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

12. Perheessäni harrastetaan painettujen kirjojen lukemista.

- A) Täysin samaa mieltä
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

13. Perheessäni harrastetaan äänikirjojen kuuntelua.

- A) Täysin samaa mieltä
- B) Jokseenkin samaa mieltä
- C) Jokseenkin eri mieltä
- D) Täysin eri mieltä

14. Mainitse kirjoja, joita olet lukenut tai äänikirjoja, joita olet kuunnellut viimeisen vuoden aikana?

15. Minkälaisia kirjoja lukisit mieluiten?

16. Mikä on lempikirjasi?

17. Kerro, mikä sinusta on mukavaa kirjojen lukemisessa tai mikäli et lue kirjoja, kerro miksi et lue.